Ženy v Islámu

&

ŽENY V ŽIDOVSKO-KŘESŤANSKÉ TRADICI

MÝTY A REALITA

MUSLIMSKÁ OBEC V PRAZE
2017

Ve jménu Boha Milostivého, Smilovného

ŠARÍF ‘ABD AL-‘AZÍM, PH.D.
Queens University,
Kingston, Ontario, Kanada

Ženy v islámu

a ženy v židovsko-křesťanské tradici

MÝTUS A REALITA

Muslimská obec v Praze
r. 2017

Muslimská obec v Praze, 2017

ISBN 978-80-905731-5-4

Obsah

Úvod 9

1/ Evin hřích? 13
2/ Evin odkaz 15
3/ Dcera jako ostuda? 20
4/ Vzdělávání žen 22
5/ Nečisté ženy? 24
6/ Podávání svědectví 26
7/ Cizoložství 28
8/ Přísahy 30
9/ Majetek manželky 32
10/ Rozvod 36
11/ Matky 45
12/ Dědictví ženy 48
13/ Úděl vdov 51
14/ Polygamie 54
15/ Závoj 62
16/ Epilog 68

Poznámky 75

Poznámky vydavatele

1) Pro překlad do češtiny byl použit český překlad Koránu od Ivana Hrbka, nakl. Odeon, Praha 1991 a český ekumenický překlad Bible, viz www.biblenet.cz.
2) Slovem Bůh je v této publikaci myšlen jediný, věčný Stvořitel a Pán všech světů, v jazyce zjevených písem nazývaný Alláh nebo Eloah.
3) Na toto dílo se nevztahují autorská práva. Kdokoliv může pořizovat výtisky tohoto díla a jinak s ním nakládat pod podmínkou, že to bude za účelem osvěty a ne za účelem obchodování (zisku), a pod podmínkou, že nebude obsah tohoto díla nijak měnit, nebude nic doplňovat ani nebude nic odstraňovat.

Předmluva k českému vydání

Dr. Šaríf ‘Abd al-‘Azím je předním myslitelem a spisovatelem s akademickým vzděláním v oblasti elektroinženýrství. Hojně píše o islámských tématech a současných společenských a politických problémech ovlivňujících celé lidstvo. V současnosti žije v Kingstonu v kanadském Ontariu.

Tento text se zabývá postavením ženy ve třech zjevených náboženstvích, s odvoláním na jejich základní věroučné zdroje. Postavení ženy v těchto náboženstvích, jež lze definovat mimo jiné jejími právy, privilegii a odpovědnostmi, je patrně jedním z nejnepochopenějších a nejzkreslenějších, nicméně nejdiskutovanějších témat ve vztahu k ženám – a to platí zejména pro mýty provázející postavení muslimské ženy. Tato kniha je bohatě dokumentována a zdrojem informací jsou přesně citované knihy židů, křesťanů a muslimů i další publikace. Text nám s nebývalou logikou a výmluvností nabízí komparativní analýzu judaismu, křesťanství a islámu v celé škále témat souvisejících se ženami. Židovsko-křesťanský odkaz je však nutné hodnotit s ohledem na jeho odpovídající historický kontext.

Kniha je současně i odpovědí na propagandu vedenou na tomto poli proti islámu, když se vypořádává se stereotypy postavení ženy podle Koránu, rozlišuje mezi správnou islámskou vírou a rozličnými zvyky muslimů, jež jsou ovlivněny místní kulturou a společenskými či kmenovými tradicemi. Vzhledem k názorovým omylům v této oblasti rozšířeným nejen mezi nemuslimskými obyvateli Západu, ale i mezi mnoha muslimy, by si tuto útlou knížečku měl přečíst každý přemýšlivý člověk. Jejím cílem je nejen zrušit celou řadu mýtů, ale také nabídnout vizi vybudování harmonických vztahů mezi muslimy a nemuslimy.

Úvod

Před pěti lety jsem četl v *Toronto Star*, ve vydání z 3. července 1990, článek nazvaný ***Islám není sám v patriarchálních doktrínách*** od Gwynne Dyer. Článek popisoval zuřivé reakce účastníků konference o ženách a moci, která se konala v Montrealu, na komentář známé egyptské feministky Dr. Nawal Saadawi. V jejím politicky nekorektním prohlášení mimo jiné zaznělo: *„Nejrestriktivnější prvky týkající se žen můžeme najít nejprve v judaismu ve Starém zákonu, pak v křesťanství a pak v Koránu“, „všechna náboženství jsou patriarchální, protože vyrostla z patriarchálních společností“* a *„zahalování žen není specificky islámská praktika, ale staré kulturní dědictví s analogiemi v příbuzných náboženstvích“*. Účastníci nevydrželi jen tak přihlížet tomu, že jejich přesvědčení byla postavena na roveň islámu. Paní Dr. Saadawi se tak ocitla pod palbou kritiky. *„Komentář paní Dr. Saadawi je nepřijatelný. Její odpovědi ukazují nedostatek pochopení vůči náboženskému přesvědčení jiných lidí,“* prohlásila Bernice Dubois ze Světového hnutí matek. *„Musím protestovat,“* řekla účastnice diskuse Alice Shalvi ze Sítě izraelských žen, *„v judaismu neexistuje žádný koncept zahalování.“* Článek připisoval tyto zuřivé protesty silné tendenci Západu obviňovat islám z praktik, které jsou stejně tak součástí vlastního kulturního dědictví Západu. *„Křesťanské a židovské feministky nemohly jen tak sedět, když byly v diskusi zahrnuty do stejné kategorie jako ti zlí muslimové,“* napsala Gwynne Dyer.

Nepřekvapilo mě, že účastníci konference měli takový negativní postoj k islámu, zejména když šlo o ženské otázky. Na Západě je islám považován za symbol podřízenosti žen *par excellence*. Abychom pochopili, jak silné je toto

přesvědčení, stačí, když zmíníme, že ministr školství ve Francii, zemi Voltaira, nedávno nařídil vyloučení všech mladých muslimek, které chodí zahalené, z francouzských škol![1] Scéna, kdy francouzští četníci bránili mladým muslimkám s šátkem na hlavě ve vstupu do školy, je nezapomenutelná. Probouzí vzpomínky na jinou stejně ostudnou scénu guvernéra George Wallace z Alabamy, stojícího v roce 1962 před školní bránou, aby do ní nemohli vstoupit černošští studenti, aby tak zabránil zrušení rasové segregace ve školách v Alabamě. Rozdíl mezi oběma scénami spočívá v tom, že černošští studenti měli sympatie velkého množství lidí ve Spojených státech i po celém světě.

Prezident Kennedy poslal Národní gardu USA, aby vynutila vstup černošských studentů do škol. Na druhé straně se muslimským dívkám nedostalo žádné pomoci od nikoho. Zdá se, že jejich kauza má velmi málo sympatií jak uvnitř, tak i mimo Francii. Důvodem je všeobecně rozšířené nedorozumění a strach z čehokoli islámského v dnešním světě.

Nejvíce mě na konferenci v Montrealu zaujala jedna otázka: Zakládala se prohlášení učiněná paní Saadawi nebo některými z jejích kritiků na pravdě? Jinými slovy: je v židovství, křesťanství a islámu postavení žen opravdu stejné? Liší se ve svých pojetích? Zachází židovství a křesťanství se ženami opravdu lépe než islám? Jaká je pravda?

Není jednoduché hledat a nacházet odpovědi na tyto obtížné otázky. První nesnází je, že člověk musí být spravedlivý a objektivní, nebo se o to alespoň vynasnažit. Toto učí islám. Korán vždy nabádal muslimy, aby říkali pravdu, i kdyby se to nelíbilo ani těm nejbližším: *A když hovoříte, buďte spravedliví, i když se jedná o příbuzného.* **(Korán 6:152)**; *Vy, kteří věříte! Buďte vytrvalí ve spravedlnosti, svědčí-*

te-li před Bohem, byť i to bylo proti vám samým či rodičům anebo blízkým příbuzným a ať se jedná o bohaté či chudé. **(Korán 4:135)**

Dalším velkým problémem je nesmírná šíře tématu. Proto jsem během uplynulých pěti let strávil mnoho hodin čtením ***Bible, Encyklopedie náboženství*** a ***Encyclopaedia Judaica***, kde jsem hledal odpovědi. Přečetl jsem také řadu knih o postavení žen v různých náboženstvích, které napsali vědci, zastánci jednotlivých náboženství a kritikové. Materiál předložený v následujících kapitolách představuje významná zjištění této skromné studie. Netvrdím, že jsem naprosto objektivní. To přesahuje mé omezené schopnosti. Mohu jen říci, že jsem se snažil v celém tomto výzkumu přiblížit se koránskému ideálu *hovořit spravedlivě.*

Chtěl bych v tomto úvodu zdůraznit, že mým záměrem v této studii není znevažovat židovství nebo křesťanství. Jako muslimové věříme v božský původ obou náboženství. Nikdo nemůže být muslimem, pokud by nevěřil v Mojžíše a Ježíše jako velké proroky poslané Bohem. Mým cílem je pouze ospravedlnit islám a vzdát hold, na Západě velmi opožděně, poslednímu pravdivému Poselství Boha lidské rase. Chtěl bych také zdůraznit, že jsem se zabýval pouze doktrínou. To znamená, že jsem se zajímal zejména o postavení žen v daných třech náboženstvích, jak se jeví v původních pramenech a ne jak je praktikováno milióny věřících v dnešním světě.

Proto je většina citovaných důkazů z Koránu, výroků proroka Muhammada, Bible, Talmudu a výroků některých nejvlivnějších církevních Otců, jejichž názory v nezměrné míře přispěly k definování a formování křesťanství. Tento zájem o prameny souvisí se skutečností, že pochopení určitého náboženství z přístupů a chování některých formálních stoupenců je

zavádějící. Mnoho lidí zaměňuje kulturu za náboženství, mnozí další nevědí, co říkají jejich náboženské knihy a mnohé další to ani nezajímá.

1/ Evin hřích?

Všechna tři náboženství se shodují v jednom základním bodě: ženy i muži jsou stvořeni Bohem, Stvořitelem celého vesmíru. K neshodě však dochází již záhy po stvoření prvního člověka, Adama, a první ženy, Evy. Židovsko-křesťanské pojetí stvoření Adama a Evy je detailně popsáno v knize **Genesis 2:4–3:24**. Bůh oběma zakázal jíst ovoce ze zakázaného stromu. Had zlákal Evu, aby ho ochutnala, a Eva zase zlákala Adama, aby jedl s ní.

Když Bůh káral Adama za to, co udělal, Adam svedl veškerou vinu na Evu: *„Žena, kterou jsi mi dal, aby při mně stála, ta mi dala z toho stromu a já jsem jedl.“* Následkem toho řekl Bůh Evě: *„Velice rozmnožím tvé trápení i bolesti těhotenství, syny budeš rodit v utrpení, budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout.“* Adamovi pravil: *„Uposlechl jsi hlasu své ženy a jedl jsi ze stromu… Kvůli tobě nechť je země prokleta; po celý svůj život z ní budeš jíst v trápení…“*

Islámské pojetí prvního stvoření se v Koránu nachází na několika místech, například:

„A ty, Adame, obývej s manželkou svou Ráj! Jezte, z čeho se vám zachce, ale nepřibližujte se k tomuto stromu, abyste se nestali nespravedlivými!“ Však satan jim oběma našeptal, aby odhalili to, co dosud před nimi bylo skryto z nahoty jejich a řekl: „Pán váš zakázal vám tento strom jen proto, abyste se nestali anděly či nesmrtelnými!“ A přísahal jim: „Já vaším rádcem jsem dobrým.“ A takto je mámením svým v bloudění zavedl. A když oba ochutnali ze stromu, odhalila se jim nahota jejich a jali se šíti na sebe oděvy z listí rajského. A zavolal na ně Pán jejich: „Což jsem vám dvěma nezakázal tento strom a neřekl vám, že satan je vaším nepřítelem zjevným?“ Odpověděli: „Pane náš, věru jsme

sami sobě ukřivdili; jestliže se nad námi neslituješ a neodpustíš nám, budeme věru z těch, jež ztráta postihla." **(Korán 7:19–23)** Podíváme-li se důkladně na tato dvě podání příběhu Stvoření, odhalíme některé podstatné rozdíly. Korán na rozdíl od Bible dává stejný díl viny Adamovi i Evě za jejich chybu. Nikde v Koránu nenajdeme ani sebemenší náznak toho, že by Eva svedla Adama, aby ochutnal ovoce ze stromu, nebo dokonce že by ochutnala dříve než on. Eva v Koránu není pokušitelkou, ani svůdkyní a ani podvodnicí. Navíc Evě není dávána vina za bolesti těhotenství. Bůh podle Koránu nepotrestá nikoho za chyby druhého. Jak Adam, tak i Eva spáchali hřích a pak žádali Boha o odpuštění a On jim oběma odpustil.

2/ Evin odkaz

Obraz Evy v Bibli jako pokušitelky nesmírně negativně ovlivnil ženy v židovsko-křesťanské tradici. Věřilo se, že ženy zdědily po své matce, biblické Evě, jak její vinu, tak i její lstivost. Následkem toho byly všechny nedůvěryhodné, morálně na nižší úrovni a proradné. Menstruace, těhotenství a porod byly považovány za spravedlivý trest za věčnou vinu prokletého ženského pohlaví. Abychom si uvědomili, jak negativní byl vliv biblické Evy na všechny její ženské potomky, musíme se podívat na to, co psali někteří z nejvýznamnějších židů a křesťanů všech dob.

Začněme Starým zákonem a podívejme se na úryvky z tzv. Mudroslovné literatury, kde najdeme: *„A přicházím na to, že trpčí než smrt je žena, je-li léčkou, je-li její srdce síť a ruce pouta. Kdo je Bohu milý, unikne jí, hříšník jí však bude lapen… abych se dopídil smyslu, jejž jsem stále hledal a nenalézal: Mezi tisíci jsem našel jednoho člověka, ale ženu jsem mezi těmi všemi nenalezl.“* **(Kazatel 7:26–28)**

V jiné části hebrejské literatury, kterou můžeme najít v katolické Bibli, čteme: *„Každá špatnost je malá proti špatnosti ženy; ať ji stihne úděl hříšníka!... Hřích začal od ženy, a proto všichni umíráme.“* **(Sírachovec 25:19,24)**

Židovští rabíni vyjmenovali devět kleteb uvalených na ženy následkem Prvního hříchu: *„Na ženu uvalil devět kleteb a smrt: břímě menstruace a krev panenství, břímě těhotenství, břímě porodu, břímě výchovy dětí. Její hlava je zakrytá jako ta, která nosí smutek. Propichuje si ucho jako doživotní otrok nebo jako otrokyně sloužící svému pánovi. Nevěří se jí jako svědkovi a nakonec po tom všem – smrt.“*[2]

Dodnes ortodoxní židé ve své každodenní ranní modlitbě odříkávají: *„Buď požehnán Bože,*

Králi vesmíru, za to, žes mě neučinil ženou." Ženy na druhé straně děkují každé ráno Bohu: *„žes mě stvořil podle Své vůle"*.[3] Další modlitba, kterou můžeme najít v židovských modlitebních knihách, je: *„Chvála budiž Bohu, že mě stvořil židem. Chvála budiž Bohu, že mě nestvořil ženou. Chvála budiž Bohu, že mě nestvořil nevědoucím."*[4]

Biblická Eva hrála mnohem větší roli v křesťanství než v judaismu. Její hřích byl klíčový pro celou křesťanskou víru, protože křesťanské pojetí důvodu seslání Ježíše Krista na Zem pramení z Eviny neposlušnosti vůči Bohu. Zhřešila a pak svedla Adama, aby udělal totéž. Proto je Bůh oba vyhnal z Ráje na Zem, která byla prokleta kvůli nim. Zanechali svůj hřích, který Bůh neodpustil, všem svým potomkům a tak se všichni lidé rodí jako hříšníci. Aby očistil lidi od jejich „prvotního hříchu", musel Bůh obětovat Ježíše, který je považován za Syna Božího, na kříži. Proto je Eva odpovědná za svou vlastní chybu, za hřích svého manžela, za prvotní hřích všeho lidstva a za smrt Syna Božího. Jinými slovy jediná žena jednající samostatně byla příčinou pádu lidstva.[5] A co její dcery? Jsou to hříšnice jako ona a musí s nimi být takto nakládáno. Poslechněte si přísný tón sv. Pavla v Novém zákonu: *„Žena ať přijímá poučení mlčky s veškerou podřízeností. Učit ženě nedovoluji. Žena nemá mít moc nad mužem, nýbrž má se nechat vést. Vždyť první byl stvořen Adam a pak Eva. A nebyl to také Adam, kdo byl oklamán, ale žena byla oklamána a dopustila se přestoupení."* **(1. Timoteovi 2:11–14)**

Sv. Tertullian byl dokonce ještě příkřejší než sv. Pavel, když promlouval ke svým „nejmilejším sestrám" ve víře:[6] *„Víte, že každá z vás je jedna Eva? Boží ortel vynesený nad tímto vaším pohlavím žije v této době: vina musí nutně žít také. Jste bránou Ďábla, vy jste zlomily pečeť zakázaného stromu, jste první, kdo porušil bož-*

ský zákon, jste ona, která přesvědčila toho, na kterého se neodvážil zaútočit ani ďábel. Tak jednoduše jste zničily obraz Boží, člověka. Kvůli vám musel zemřít dokonce i Syn Boží."

Sv. Augustin byl věrný odkazu svých předchůdců. Jednomu příteli napsal: *„Jaký je rozdíl, jestli je to manželka nebo matka, pořád je to Eva, pokušitelka, před kterou se musíme mít na pozoru v jakékoli ženě… Nedaří se mi přijít na to, jaký užitek může mít žena pro muže, vyloučíme-li rození dětí."* O několik století později Sv. Tomáš Akvinský stále považoval ženy za morálně zkažené: *„Co se týče individuálního charakteru, je žena morálně zkažená a opovrženíhodná, protože aktivní síla v mužském semenu má tendenci produkovat dokonalou podobnost v mužském pohlaví, zatímco produkce ženy pochází z nedostatku aktivní síly nebo z nějaké materiální indispozice, nebo dokonce z nějakého vnějšího vlivu..."*

A na závěr, proslulý reformátor Martin Luther neviděl v ženě žádný užitek kromě toho, aby přivedla na svět co největší možný počet dětí nehledě na jakékoli následky: *„Jestliže budou vyčerpané nebo dokonce zemřou, na tom nezáleží. Nechť zemřou při porodu. Proto jsou tady."*

Znovu a znovu jsou všechny ženy hanobeny kvůli obrazu Evy jakožto pokušitelky kvůli podání v knize Genesis. Shrneme-li to, bylo židovsko-křesťanské pojetí žen pokažené vírou v hříšnou povahu Evy a jejích ženských potomků. Obrátíme-li teď naši pozornost na to, co říká Korán o ženách, brzy si uvědomíme, že islámské pojetí žen je zcela odlišné od židovsko-křesťanského. Ať za sebe hovoří samotný Korán:

„Muslimové a muslimky, věřící muži a věřící ženy, poslušní a poslušné, pravdomluvní a pravdomluvné, trpěliví a trpělivé, pokorní a pokorné, dárci a dárkyně almužny, postící se muži a postící se ženy, cudní a cudné, muži a ženy hojně Boha

vzpomínající – těm všem Bůh věru připravil odpuštění i odměnu nesmírnou.“ **(Korán 33:35)**

„Věřící muži a věřící ženy jsou si vzájemně přáteli a přikazují vhodné a zakazují zavrženíhodné, dodržují modlitbu, dávají almužnu a jsou poslušní vůči Bohu a Jeho poslu. Nad těmi se Bůh věru slituje, neboť Bůh Mocný je i Moudrý.“ **(Korán 9:71)**

„A Pán jejich je vyslyšel: ‚Nedopustím věru, aby se ztratil skutek jediný, který kdokoli z vás učiní, ať je to muž či žena, vždyť jeden k druhému patříte…‘“ **(Korán 3:195)**

„Kdokoli koná špatné, ten odměněn bude něčím podobným, ale kdokoli koná dobré – ať muž je či žena – a je věřící, ten do Ráje vstoupí, kde obdařen bude darem nepočítaným.“ **(Korán 40:40)**

„Kdokoli zbožné skutky koná, ať muž či žena, a je věřící, toho vzkřísíme k životu překrásnému a věru je odměníme odměnou podle toho nejlepšího, co učinili.“ **(Korán 16:97)**

Je zřejmé, že podle Koránu se pohled na ženy neliší od pohledu na muže. Oba jsou Boží stvoření, jejichž vznešeným cílem na Zemi je uctívat svého Pána, konat zbožné skutky, vyhýbat se špatnostem a oběma se dostane odměny, která jim přísluší. Korán se nikdy nezmiňuje o tom, že je žena bránou Ďábla nebo že by byla povahou podvodnice. Korán se také nikdy nezmiňuje o tom, že je člověk Božím obrazem. Všichni muži a všechny ženy jsou Jeho stvoření. To je vše. Podle Koránu se úloha ženy na Zemi neomezuje pouze na plození dětí. Vyžaduje se od ní, aby konala stejně tolik dobrých skutků, jako je to vyžadováno od jakéhokoli jiného muže. Korán nikdy neříká, že nikdy neexistovala žádná čestná žena. Korán naopak nabádá všechny věřící, ženy i muže, aby následovali příklad žen, které jsou vzorem, např. Panny Marie a faraónovy manželky:

„A Bůh uvádí těm, kdož uvěřili, příklad ženy Faraónovy, když zvolala: ‚Pane můj, postav pro mne u Sebe v Ráji příbytek a zachraň mne před Faraónem a jeho skutky a zachraň mne před lidem nespravedlivým!‘ A uvádí i Marii, dceru ‘Imránovu, jež panenství své střežila a do níž jsme vdechli ducha Svého. A za pravdivá prohlásila slova Pána svého i Písma Jeho a patřila mezi Bohu pokorně oddané.“ **(Korán 66:11–12)**

3/ Dcera jako ostuda?

Rozdíl mezi biblickým a koránským postojem vůči ženskému pohlaví se vlastně projevuje již při narození ženy. Například Bible uvádí, že doba rituální nečistoty matky (rodičky) je dvojnásobná, když se narodí děvče, než když se narodí chlapec **(Leviticus 12:2–5)**. Katolická Bible jasně říká: *„Narození dcery znamená újmu.“* **(Sírachovec 22:3)** Oproti tomuto šokujícímu prohlášení se chlapcům na druhé straně dostává zvláštní chvály: *„Kdo učí svého syna, vzbuzuje závist nepřítele…“* **(Sírachovec 30:3)**

Židovští rabíni uložili židovským mužům povinnost plodit potomky, aby rozmnožili rasu. Zároveň však vůbec neskrývali, že dávají přednost chlapcům: „je to dobré po ty, jejichž děti jsou mužského pohlaví, ale špatné pro ty, jejichž děti jsou ženského pohlaví“, „při narození chlapce se všichni radují… při narození děvčete jsou všichni zarmoucení“, a „když přijde na svět chlapec, zavládne na světě pokoj… když se narodí děvče, nic se nestane“.[7]

Dcera je považována za bolestné břímě, pro otce znamená potenciální zdroj hanby. *„Na nevázanou dceru přísně dohlížej, aby tě nevydala škodolibé radosti nepřátel, pomluvám ve městě a klevetám mezi lidmi, a nepřivedla tě k hanbě před mnohými.“* **(Sírachovec 42:11)** *„Bdi přísně nad nevázanou dcerou, aby nenašla příležitost a nevyužila ji pro sebe. Dávej si pozor na její nestoudné pohledy, a nediv se, když se na tobě proviní.“* **(Sírachovec 26:10–11)**

Jde o naprosto stejnou představu o zacházení s dcerami jakožto zdrojem hanby, která vedla pohanské Araby před příchodem islámu k zabíjení novorozených děvčat.

Korán tvrdě odsoudil tyto ohavné praktiky: *„Když však je někomu z nich oznámeno narození dcery, tu zachmuří se černě jeho tvář a je napl-*

něn zlostí, skrývá se před lidmi pro hanbu toho, co bylo mu oznámeno, a neví, zda pro potupu svou si dítě ponechat má, či zakopat je do země. Což nejsou hnusná jejich rozhodnutí?" **(Korán 16:58–59)**

Musíme konstatovat, že tento hrozivý zločin by v Arábii nikdy neskončil nebýt síly ostře kritických výrazů, které byly použity v Koránu pro odsouzení těchto praktik **(Korán 16:59, 43:17, 81:8–9)**. Korán navíc nečiní žádný rozdíl mezi chlapci a děvčaty. Na rozdíl od Bible považuje Korán narození děvčete za dar a požehnání od Boha stejně jako narození chlapce. Korán se dokonce zmiňuje o daru narození děvčete na prvním místě: *„Bohu náleží království na nebesích a na zemi; On tvoří, co chce, a podle libosti dává dcery jednomu a syny druhému…"* **(Korán 42:49)**.

Aby zničil jakékoli náznaky zabíjení novorozených děvčat v rodící se islámské společnosti, slíbil prorok Muhammad těm, komu bylo požehnáno dcerami, velikou odměnu, když se k nim budou chovat při výchově vlídně. *„Kdo je zaměstnán výchovou dcer a chová se k nim vlídně, bude jejich prostřednictvím ochráněn před Ohněm pekelným."* **(al-Buchárí a Muslim)**, *„Kdo zaopatří dvě dívky, dokud nedosáhnou dospělosti, s tím se takto setkám v Den zmrtvýchvstání. A dal dva prsty k sobě."* **(Muslim)**

4/ Vzdělávání žen

Rozdíl mezi biblickým a koránským pojetím žen se neomezuje na novorozené dívky, sahá mnohem dále. Srovnejme si jejich postoj k ženě, která se snaží naučit se své náboženství. Srdcem judaismu je Tóra, zákon. Ale podle Talmudu *„jsou ženy zproštěné studia Tóry“*. Někteří židovští rabíni neústupně prohlašovali: *„Nechť jsou slova Tóry raději spálena, než aby byla poskytnuta ženám“*, a *„kdo svou dceru učí Tóru, je to, jako by ji učil obscénnosti“*.[8]

Postoj sv. Pavla v Novém zákonu není lepší: *„...ženy nechť ve shromáždění mlčí. Nedovoluje se jim, aby mluvily; mají se podřizovat, jak to říká i Zákon. Chtějí-li se o něčem poučit, ať se doma zeptají svých mužů; ženě se nesluší mluvit ve shromáždění.“* **(1. Korintským 14:34–35)**

Jak se může žena učit, když nesmí mluvit? Jak může žena intelektuálně růst, když je její povinností být plně podřízená? Jak může rozšiřovat své obzory, když jejím jedním jediným zdrojem informací je její manžel doma?

Abychom byli spravedliví, měli bychom se teď zeptat: liší se nějak postoj Koránu? Jeden krátký příběh vyprávěný v Koránu výstižně shrnuje tento postoj. Chaula byla muslimka, jejíž manžel Aus pronesl v hněvu tato slova: *„Jsi pro mne jako záda mé matky“*. To bylo považováno pohanskými Araby za prohlášení o rozvodu, které osvobodilo manžela od jakékoli manželské povinnosti, ale žena nesměla opustit manželův dům, ani se nesměla provdat za jiného muže. Po té, co Chaula uslyšela tato slova od svého manžela, ocitla se ve velmi špatné situaci. Šla přímo k Prorokovi islámu, aby se hájila. Prorok byl toho názoru, že má být trpělivá, neboť se zdálo, že neexistuje žádné východisko. Chaula se s Prorokem přela, aby se pokusila své pozastavené manželství zachránit. Krátce na to se do

věci vložil Korán. Chaulina obhajoba byla přijata. Božský rozsudek zrušil tento nespravedlivý zvyk. Celá jedna kapitola (súra) Koránu (súra 58), která se jmenuje „al-Mudžádala“ neboli „Hádka“, byla pojmenována podle této události: *„Bůh již slyšel řeč oné, která se s tebou hádala ohledně manžela svého a stěžovala si u Boha. Bůh slyšel váš rozhovor, vždyť Bůh je věru Slyšící, Jasnozřivý…“* **(Korán 58:1)**

Žena v koránském pojetí má právo hádat se dokonce i se samotným Prorokem islámu. Nikdo nemá právo jí nařizovat, aby mlčela. Není povinna považovat svého manžela za jeden jediný zdroj informací v otázkách práva a náboženství.

5/ Nečisté ženy?

Židovské zákony a pravidla týkající se menstruujících žen jsou velmi restriktivní. Starý zákon považuje každou menstruující ženu za nečistou. Navíc její nečistota *„infikuje“* také ostatní. Kohokoli nebo čehokoli se dotkne, to se stává na jeden den nečistým: *„Když má žena výtok, totiž svůj pravidelný krvavý výtok, bude v období svého krvácení* nečistá *sedm dní. Každý, kdo by se jí dotkl, bude nečistý až do večera. Všechno, na čem by ležela v* období *svého krvácení, bude nečisté, a všechno, na čem by seděla, bude nečisté. Každý, kdo by se dotkl jejího lůžka, vypere si šaty, omyje se vodou a bude nečistý až do večera. Každý, kdo by se dotkl jakéhokoli předmětu, na kterém seděla, vypere si šaty, omyje se vodou a bude nečistý až do večera. Jestliže se dotkne něčeho, co bylo na lůžku či na předmětu, na němž seděla, bude nečistý až do večera.“* **(Leviticus 15:19–23)**

Kvůli její *„znečišťující“* povaze byla někdy menstruující žena „vykázána“, aby se vyloučila jakákoli možnost kontaktu s ní. Byla poslána do zvláštního domu nazvaného „dům nečistoty“ na celou dobu její nečistoty.[9] Talmud považuje menstruující ženu za *„osudnou“* dokonce i bez jakéhokoli fyzického kontaktu: *„Naši rabíni učili: ... jestliže menstruující žena projde mezi dvěma (muži), je-li to na počátku její menstruace, jednoho z nich zabije, a je-li to na konci její menstruace, stane se příčinou sváru mezi nimi.“* **(bPes. 111a.)**

Navíc manžel menstruující ženy měl zakázáno vstoupit do synagogy, jestliže ho znečistila pouhým prachem pod svýma nohama. Duchovní, jehož manželka, dcera nebo matka menstruovala, nemohl přednášet požehnání v synagoze.[10] Není divu, že některé židovské ženy ještě stále hovoří o menstruaci jako o *„prokletí“*.[11]

Podle islámu není menstruující žena zdrojem žádné *„nakažlivé nečistoty“*. Není ani *„nedotknutelná“*, ani *„prokletá“*. Žije svým běžným životem pouze s jedním omezením: manželský pár nesmí mít pohlavní styk v době menstruace. Jakýkoli jiný fyzický kontakt mezi nimi je dovolený. Menstruující žena nevykonává některé rituály, například každodenní modlitby, a v době menstruace se nepostí.

6/ Podávání svědectví

Další otázka, na které se Korán a Bible neshodnou, je otázka podávání svědectví ženami. Je pravda, že Korán nařizuje věřícím, aby si vzali za svědka dva muže nebo jednoho muže a dvě ženy, jedná-li se o finanční transakce **(Korán 2:282)**. Je však také pravda, že Korán v jiných situacích přijímá svědectví ženy jakožto rovnocenné svědectví muže. Ve skutečnosti může svědectví ženy dokonce zneplatnit svědectví muže. Jestliže nějaký muž obviní svou ženu z nemravnosti, vyžaduje od něj Korán, aby pětkrát oficiálně přísahal na důkaz manželčiny viny. Jestliže to žena popře a přísahá pětkrát stejně jako on, není považována za vinnou a v obou případech je manželství rozvedeno **(Korán 24:6–11)**.

Na druhé straně ženy v rané židovské společnosti nesměly svědčit vůbec.[12] Rabíni počítali neschopnost žen svědčit mezi devět kleteb uvalených na všechny ženy kvůli prvnímu hříchu Adama a Evy (viz část *„Evin odkaz“*). Ženy v dnešním Izraeli nesmí svědčit u rabínských soudů.[13] Rabíni odůvodňují to, že ženy nemohou svědčit, citováním knihy **Genesis 18:9–16**, kde se uvádí, že Sára, Abrahámova manželka, lhala. Rabíni používají tuto událost jako důkaz toho, že ženy nejsou způsobilé svědčit. Měli bychom zde poznamenat, že tento příběh vyprávěný v knize **Genesis 18:9–16** je v Koránu zmíněn více než jednou bez jakékoli zmínky o tom, že by Sára lhala **(Korán 11:69–74, 51:24–30)**. Na křesťanském Západě církevní i civilní soud zakazoval ženám svědčit až do konce 19. století.[14]

Jestliže muž obviní ženu z nemravnosti, nebude podle Bible její svědectví bráno vůbec v potaz. Obviněná žena se musí podrobit zkoušce utrpením. Při této zkoušce manželka prochází složitým a ponižujícím rituálem, který měl prokázat její vinu či nevinu **(Numeri 5:11–31)**.

Jestliže je po této zkoušce shledána vinnou, bude odsouzena k smrti. Jestliže není shledána vinnou, bude její manžel prost jakékoli viny.

Kromě toho, jestliže se muž ožení se ženou a pak ji obviní, že není panna, nebude její svědectví platit. Její rodiče musí předložit starším obce důkaz jejího panenství. Jestliže rodiče nemohou dokázat nevinu své dcery, bude ukamenována na prahu otcova domu. Jestliže jsou rodiče schopni dokázat její nevinu, dostane manžel pouze pokutu sto šekelů stříbra a nemůže se až do konce svého života rozvést se svou manželkou:

„Když si muž vezme ženu a vejde k ní, ale pak ji bude nenávidět, obviní ji ze špatnosti a bude o ní roznášet zlou pověst tím, že bude říkat: „Vzal jsem si tuto ženu, přiblížil jsem se k ní, ale zjistil jsem, že není panna,“ tedy otec té dívky a její matka přinesou důkaz dívčina panenství do brány ke starším města. Otec té dívky řekne starším: „Tomu muži jsem dal za ženu svou dceru, ale on ji teď nenávidí. Hle, obviňuje ji ze špatnosti a říká: Zjistil jsem, že tvoje dcera nebyla panna. Tady je důkaz panenství mé dcery.“ A rozprostřou roušku před staršími města. I vezmou starší toho města onoho muže a ztrestají ho. Dají mu pokutu sto šekelů stříbra a předají je otci té dívky, protože roznášel zlou pověst o izraelské panně. Ta zůstane jeho ženou. Po celý svůj život ji nesmí propustit. Jestliže však byla ta řeč pravdivá a u té dívky nebylo shledáno, že je panna, tedy vyvedou dívku ke vchodu do domu jejího otce, mužové jejího města ji ukamenují a zemře, neboť tím, že smilnila v domě svého otce, dopustila se v Izraeli hanebnosti. Tak odstraníš zlo ze svého středu.“ **(Deuteronomium 22:13–21)**

7/ Cizoložství

Všechna náboženství považují cizoložství za hřích. Bible odsuzuje k trestu smrti jak cizoložníka, tak i cizoložnici **(Leviticus 20:10)**. Také islám trestá cizoložníka i cizoložnici **(Korán 24:2)**. Definice cizoložství podle Koránu se však velmi liší od definice podle Bible. Cizoložství podle Koránu znamená nemanželský poměr ženatého muže nebo vdané ženy. Bible považuje za cizoložství pouze mimomanželský poměr vdané ženy **(Leviticus 20:10, Deuteronomium 22:22, Přísloví 6:20–7:27)**.

„Když bude přistižen muž, že ležel s vdanou ženou, oba zemřou: muž, který ležel se ženou, i ta žena. Tak odstraníš zlo z Izraele.“ **(Deuteronomium 22:22)**

„Kdo se dopustí cizoložství s ženou někoho jiného, kdo cizoloží s ženou svého bližního, musí zemřít, cizoložník i cizoložnice.“ **(Leviticus 20:10)**

Jestliže má ženatý muž poměr s neprovdanou ženou, není to podle biblické definice vůbec považováno za zločin. Ženatý muž, který má mimomanželský poměr s neprovdanou ženou, není cizoložník a neprovdané ženy, které se s ním zapletou, nejsou cizoložnice. Ke zločinu cizoložství dochází jedině tehdy, když má muž, ženatý či svobodný, poměr s vdanou ženou. V takovém případě je považován za cizoložníka, i když není ženatý, a žena je považována za cizoložnici. Stručně řečeno, cizoložství je jakýkoli nedovolený pohlavní styk vdané ženy. Mimomanželský poměr ženatého muže není podle Bible sám o sobě zločinem. Proč je zde dvojí morální měřítko? Podle Encyclopedia Judaica byla manželka považována za majetek manžela a cizoložství znamenalo porušení manželova výhradního práva na ni. Manželka jakožto manželův majetek neměla vůči němu žádné takové

právo.[15] To znamená, že když měl muž pohlavní styk s vdanou ženou, porušoval vlastnické právo jiného muže, a proto měl být potrestán.

Jestliže má ženatý muž mimomanželský poměr s neprovdanou ženou, v Izraeli dodnes platí, že jeho děti, které zplodí s touto ženou, jsou považované za legitimní. Jestliže má však vdaná žena poměr s jiným mužem, ženatým či svobodným, její děti s tímto mužem jsou nejen nelegitimní, ale jsou považovány za nemanželské děti a nesmí uzavřít sňatek se žádnými jinými židy, jen s konvertity nebo jinými nemanželskými dětmi. Tento zákaz se předává potomkům těchto dětí po 10 generací, dokud skvrna cizoložství podle všeho nezmizí.[16]

Na druhé straně Korán nikdy nepovažuje ženu za majetek muže. Korán výmluvně popisuje vztah mezi manželi takto:

„A patří k Jeho znamením, že vám z vás samých manželky stvořil, abyste u nich klid nalezli. A vložil mezi vás lásku a dobro – a věru jsou v tom znamení pro lidi přemýšlivé.“ **(Korán 30:21)**

Toto je koránské pojetí manželství: láska, milosrdenství a klid, a ne vlastnictví a dvojí měřítka.

8/ Přísahy

Podle Bible musí člověk splnit všechny přísahy, které učiní před Bohem. Musí dodržet slovo. Na druhé straně není přísaha pro ženu nutně zavazující. Musí být schválena jejím otcem, pokud žije v jeho domě, nebo jejím manželem, jestliže je vdaná. Jestliže otec/manžel neschválí přísahy své dcery/manželky, jsou všechny její závazky neplatné:

„… Jestliže však jí otec zabrání toho dne, kdy to uslyší, nebudou platit žádné její sliby a závazky, které na sebe vzala. … Jestliže je však její muž toho dne, kdy je *slyšel, výslovně zrušil, tedy vše, co pronesla svými rty jako svůj slib nebo závazek, který na sebe vzala, pozbývá platnosti. …“* **(Numeri 30:2–15)**

Proč není slovo ženy zavazující samo o sobě? Odpověď je jednoduchá: protože je vlastnictvím svého otce před svatbou, nebo svého manžela po svatbě. Otcova moc nad dcerou byla absolutní do té míry, že pokud by chtěl, mohl ji prodat! V rabínských textech se uvádí: *„Muž může prodat svou dceru, ale žena nemůže prodat svou dceru. Muž může zasnoubit svou dceru, ale žena nemůže zasnoubit svou dceru.“*[17] Rabínská literatura také ukazuje, že manželství představuje přenesení moci z otce na manžela: *„zasnoubení činí z ženy posvátné vlastnictví – neporušitelný majetek – manžela…“* Samozřejmě jestliže je žena považována za majetek někoho jiného, nemůže se zavazovat k ničemu, co její vlastník neschválí.

Je zajímavé podotknout, že biblické příkazy týkající se přísah žen měly negativní dopad na židovky a křesťanky až do počátku 20. století. Vdaná žena v západním světě neměla žádný právní statut. Žádný její čin neměl právní platnost. Její manžel mohl zamítnout jakoukoli smlouvu, obchod nebo dohodu, kterou uzavřela.

Ženy na Západě (největším dědici židovsko-křesťanského odkazu) nemohly uzavírat závazné smlouvy, protože byly ve skutečnosti vlastněné někým jiným. Západní ženy trpěly téměř dva tisíce let kvůli přístupu Bible k postavení žen vůči jejich otcům a manželům.[18] V islámu je pro každého muslima, ať je to muž či žena, přísaha závazná. Nikdo nemůže zamítnout závazky někoho jiného. Neschopnost dodržet přísahu, ať už ji učiní muž či žena, musí být odčiněna, jak je to zmíněno v Koránu:

„Bůh vás nebude plísnit za lehkomyslnost ve vašich přísahách, ale bude vás plísnit za to, k čemu jste se v přísahách zavázali a nedodrželi to. Vykoupením za to budiž nakrmení deseti chudáků jídlem průměrným, jímž stravujete své rodiny, anebo jejich ošacení či propuštění otroka. A kdo k tomu nenalezne možnosti, nechť postí se tři dny – a to je vykoupení za přísahy vaše, které jste nedodrželi. Dávejte tedy pozor na přísahy své…“ **(Korán 5:89)**

Bylo zvykem, že druhové proroka Muhammada, muži i ženy, mu osobně přísahali věrnost. Ženy, stejně jako muži, k němu přicházely samostatně a takto přísahaly:

„Proroku, přijdou-li k tobě věřící ženy, přísahajíce ti věrnost, a že nebudou nic přidružovat k Bohu, že nebudou krást, nebudou cizoložit, že nebudou zabíjet své děti, že se nedopustí hanebnosti vymyšlené mezi svýma rukama a nohama a že nebudou neposlušné tebe v tom, co bylo uznáno za vhodné – přijmi přísahu jejich a popros Boha za ně o odpuštění, vždyť Bůh Odpouštějící je, Slitovný.“ **(Korán 60:12)**

Muž se nemohl zavazovat přísahou jménem své dcery nebo manželky, ani nemohl zamítnout přísahu učiněnou některou ze svých ženských příbuzných.

9/ Majetek manželky

Všechna tři náboženství jsou pevně přesvědčena o důležitosti uzavření manželství a rodinného života. Shodnou se také na vedoucí úloze manžela v rodině. Existují však očividné rozdíly mezi těmito třemi náboženstvími, pokud jde o hranice tohoto vedoucího postavení. Židovsko-křesťanská tradice na rozdíl od islámu v podstatě rozšiřuje vedoucí postavení manžela až na vlastnictví manželky.

Židovská tradice týkající se manželovy role vůči manželce pramení z pojetí, že manžel svou manželku vlastní, jako vlastní svého otroka.[19] V tomto pojetí spočíval důvod dvojího měřítka v zákonech o cizoložství a toho, že manžel může zrušit přísahy učiněné manželkou. Kvůli tomuto pojetí byla také manželce upřena jakákoli moc nad jejím vlastnictvím nebo jejími příjmy. Jakmile se žena vdala, zcela ztratila jakoukoli moc nad svým vlastnictvím a příjmy a tato moc přešla na jejího manžela. Židovští rabíni trvali na tom, že manželovo právo na manželčin majetek je přímým důsledkem toho, že vlastní on ji: *„Jestliže se někdo stane vlastníkem ženy, nevyplývá z toho snad, že by se měl stát také vlastníkem jejího majetku?“* a *„Jestliže získal ženu, neměl by snad získat také její majetek?“*[20] Díky sňatku tak i ta nejbohatší žena zůstala téměř na mizině. Talmud popisuje finanční situace manželky následovně:

„Jak může žena něco mít? Cokoli je její, to patří jejímu manželovi. Co je jeho, to je jeho, a co je její, to je také jeho… Její příjmy i to, co by našla na ulici, to vše je jeho. Vybavení domácnosti, dokonce i drobky na stole jsou jeho. Kdyby někoho pozvala a dala mu najíst, okrádala by manžela…“ **(San. 71a, Git. 62a)**

Faktem je, že majetek ženy měl přilákat nápadníky. Židovská rodina by připsala své dceři

podíl na otcově majetku, aby sloužil jako věno v případě sňatku. Právě kvůli tomuto věnu představovaly židovské dcery nevítané břímě pro své otce. Otec musel dceru roky vychovávat a pak se připravit na její svatbu tím, že jí dal velké věno. Proto děvče v židovské rodině představovalo závazek a ne majetek.[21] Tento závazek vysvětluje, proč nebylo narození dcery oslavováno ve staré židovské společnosti s radostí (viz část *„Dcera jako ostuda?“*). Věno byl svatební dar předaný ženichovi do držby. Manžel vystupoval jako faktický vlastník věna, ale nemohl ho prodat. Nevěsta ztrácela jakoukoli moc nad věnem v okamžiku uzavření manželství. Navíc se očekávalo, že bude po svatbě pracovat a veškeré její příjmy musely připadnout jejímu manželovi oplátkou za to, že ji živí, což byla jeho povinnost. Svůj majetek mohla získat zpět pouze ve dvou případech: v případě rozvodu nebo manželovy smrti. Kdyby zemřela první, manžel by zdědil její majetek. V případě manželovy smrti mohla žena získat zpět majetek, který jí patřil před svatbou, ale neměla právo dědit žádný podíl z majetku zesnulého manžela. Je třeba dodat, že ženich také musel dát své nevěstě svatební dar, ale opět byl faktickým vlastníkem tohoto daru, dokud trvalo jejich manželství.[22]

Křesťanství až donedávna následovalo stejnou židovskou tradici. Obě náboženství a státní správa v křesťanské Římské říši (po Konstantinovi) vyžadovaly dohodu o majetku jakožto podmínku pro uznání sňatku. Rodiny dávaly svým dcerám stále větší věna. Následkem toho měli muži tendenci ženit se dříve, zatímco rodiny odkládaly sňatky svých dcer na dobu pozdější, než bývalo zvykem.[23] Podle kanonického práva měla žena právo získat zpět svoje věno, jestliže byl její sňatek anulován, pokud se nedopustila cizoložství. V takovém případě pozbyla práva na věno, které tak zůstalo jejímu manželovi.[24]

Podle kanonického i civilního práva vdaná žena v křesťanské Evropě a Americe ztratila svá vlastnická práva až do konce devatenáctého/začátku dvacátého století. Například ženská práva podle anglického zákona byla zkompilována a publikována v roce 1632. Tato „práva" zahrnovala: *„To, co má manžel, je jeho. To, co má manželka, je manželovo."*[25] Nejen že žena ztratila svůj majetek v okamžiku sňatku, ale ztratila také svou osobnost. Žádný její čin neměl právní platnost. Její manžel mohl zamítnout jakýkoli prodej, který uskutečnila, nebo dar, který poskytla, protože to nemělo žádnou závaznou právní hodnotu. Osoba, se kterou uzavřela jakoukoli smlouvu, byla považována za zločince kvůli účasti na podvodu. Navíc se nemohla soudit nebo být souzena svým vlastním jménem, ani se nemohla soudit se svým vlastním manželem.[26] S vdanou ženou se ve skutečnosti zacházelo v očích zákona jako s malým dítětem. Žena jednoduše patřila svému manželovi a proto ztratila svůj majetek, svou právní subjektivitu i své rodné jméno.[27]

Islám od sedmého století křesťanského letopočtu zaručil vdaným ženám nezávislou subjektivitu, kterou jim židovsko-křesťanský Západ odepíral až do zcela nedávné doby. Podle islámu není nevěsta ani její rodina povinna dávat dar ženichovi. Dívka v muslimské rodině není žádným finančním závazkem. Žena je v islámu tak vážená, že nepotřebuje dávat dary, aby přilákala potencionální manžele. Naopak ženich musí dát nevěstě svatební dar. Tento dar je považován za její vlastnictví a ani ženich, ani rodina nevěsty v něm nemá žádný podíl, ani nad ním nemá žádnou moc. V některých dnešních islámských společnostech není neobvyklý svatební dar v podobě sta tisíc dolarů v diamantech.[28] Nevěsta si ponechává své svatební dary i v případě, že se později rozvede. Manželovi nepatří žádný podíl na manželčině majetku s výjimkou toho, co mu

ona sama dobrovolně dá.[29] Korán se k této otázce staví zcela jednoznačně:

„A dávejte ženám obvěnění jako dar; jestliže vám z laskavosti dají něco z toho, tedy toho užijte ve zdraví a spokojenosti.“ **(Korán 4:4)**

Manželka má svůj majetek a příjmy plně pod kontrolou a pro svou vlastní potřebu, neboť její manžel je povinen živit ji i děti.[30] Nezáleží na tom, jak bohatá manželka je, není povinna pomáhat živit rodinu, ledaže by ona sama dobrovolně chtěla. Manželé jeden od druhého navzájem dědí. Vdaná žena navíc v islámu neztrácí svou nezávislou právní subjektivitu ani svoje rodné jméno.[31] Jeden americký soudce jednou řekl o právech muslimek toto: *„Muslimka se může vdát třeba desetkrát, ale její subjektivita není absorbována subjektivitou jejích jednotlivých manželů. Je jako samostatná planeta nesoucí své vlastní jméno a svou vlastní právní subjektivitu.“*[32]

10/ Rozvod

Daná tři náboženství se značně liší ve svém přístupu k rozvodu. Křesťanství má naprostý odpor k rozvodu. Nový zákon jednoznačně hlásá nerozlučitelnost manželského svazku. Ježíšovi jsou připisována tato slova: *„Já však vám pravím, že každý, kdo propouští svou manželku, mimo případ smilstva, uvádí ji do cizoložství; a kdo by se s propuštěnou oženil, cizoloží.“* **(Matouš 5:32)** Tento nekompromisní ideál je nepochybně nerealistický. Předpokládá stav morální dokonalosti, které lidské společnosti nikdy nedosáhly. Když nějaký manželský pár zjistí, že jejich manželský život nelze napravit, zákaz rozvodu jim nijak neprospěje. Nutit páry, které k sobě nepasují, aby zůstaly spolu proti své vůli, není ani účinné, ani rozumné. Není divu, že celý křesťanský svět byl nucen povolit rozvod.

Judaismus, na druhé straně, povoluje rozvod dokonce i bez jakéhokoli důvodu. Starý zákon dává muži právo zapudit svou manželku dokonce jen proto, že se mu prostě znelíbí:

„Když si muž vezme ženu a ožení se s ní, ona však u něho nenalezne přízeň, neboť na ní shledal něco odporného, napíše jí rozlukový list, dá jí ho do rukou a vykáže ji ze svého domu. Ona vyjde z jeho domu, odejde a vdá se za jiného muže. Ale ten druhý muž k ní také pojme nenávist, napíše jí rozlukový list, dá jí ho do rukou a vykáže ji ze svého domu. Anebo ten druhý muž, který si ji vzal za ženu, zemře. Tu její první manžel, který ji vykázal, si ji znovu za ženu vzít nemůže, když byla poskvrněna…“ **(Deuteronomium 24:1–4)**

Výše uvedené verše vyvolaly velkou debatu mezi židovskými učenci, protože se nemohli shodnout na interpretaci slov „nenalezne přízeň“, „odporný“ a „pojme nenávist“ zmíněných

ve verších. Talmud zaznamenává jejich různé názory:

„Podle Shammaiho školy by se muž neměl rozvádět se svou ženou, pokud nebyla shledána vinnou z nějakého sexuálního pochybení. Podle Hillelovy školy se s ní může rozvést, i když se jí třeba jen nepovede jídlo pro něho. Rabín Akiba říká, že se s ní může rozvést dokonce i tehdy, když prostě najde jinou ženu, která je krásnější." **(Gittin 90a-b)** Nový zákon se řídí názorem Shammaiho školy, zatímco židovský zákon následoval názor Hillelovy školy a rabína Akiby.[33] Protože převládl názor Hillelovy školy, stalo se neporušenou tradicí židovského zákona, že se manžel mohl svobodně rozhodnout rozvést se se svou manželkou bez jakéhokoli důvodu. Nejenže Starý zákon dává manželovi právo rozvést se s manželkou, která u něho „nenalezne přízeň", ale pokládá za povinnost rozvést se se „špatnou manželkou":

„Pokořené srdce, sklíčená tvář a rána do srdce, to vše je zlá žena; malátné ruce a ochablá kolena působí žena, která neoblažuje svého muže. Hřích začal od ženy, a proto všichni umíráme. Nenechávej vodu volně *vytékat a zlou ženu volně jednat! Nejde-li s tebou ruku v ruce, odetni ji od svého těla."* **(Sírachovec 25:23–25)**

Talmud zaznamenal několik konkrétních činů vykonaných manželkami, kvůli kterým byli manželé povinni se s manželkami rozvést: *„Jestliže jedla na ulici, jestliže hltavě pila na ulici, jestliže kojila na ulici, ve všech těchto případech musí žena podle rabína Meira opustit svého manžela."* **(Git. 89a)**

Talmud uložil také za povinnost rozvést se s neplodnou manželkou (která neporodila žádné děti v průběhu deseti let): *„Naši rabíni učili: Jestliže si muž vezme ženu a žije s ní deset let, aniž by mu porodila dítě, má se s ní rozvést."* **(Yeb. 64a)**

Manželky naopak podle židovského zákona nemohly iniciovat rozvod. Židovská manželka však mohla požádat o právo na rozvod před židovským soudem, jestliže pro to existoval pádný důvod. Je velmi málo důvodů, kvůli kterým může manželka žádat o rozvod. Mezi tyto důvody patří: manžel s fyzickými nedostatky nebo kožní chorobou, manžel neplnící své manželské povinnosti atd. Soud by mohl podpořit žádost manželky o rozvod, ale nemůže manželství rozvést. Jedině manžel může manželství rozvést tím, že dá své manželce propouštěcí listinu. Soud by ho mohl potrestat, pokutovat, uvěznit a exkomunikovat, aby ho donutil předat potřebnou propouštěcí listinu manželce. Jestliže je však manžel dostatečně tvrdohlavý, může odmítnout rozvést se s manželkou a nechá ji k sobě připoutanou na neurčito. Co je ještě horší, může ji opustit, aniž by jí umožnil rozvod, a nechat ji nevdanou a nerozvedenou. Může se oženit s jinou ženou nebo dokonce žít se svobodnou ženou mimo manželský svazek a mít s ní děti (takové děti jsou podle židovského zákona považovány za legitimní). Na druhé straně opuštěná žena je stále podle zákona vdaná a nemůže žít s žádným jiným mužem, protože by byla považována za cizoložnici a její potomci z tohoto vztahu by byly nelegitimní po deset generací. Žena v takové pozici je nazývána „agunah“ (spoutaná žena).[34] Ve Spojených státech je v současné době asi 1000 až 1500 židovek, které jsou „agunah“ (pl. „agunot“), zatímco v Izraeli by jejich počet mohl dosahovat 16000. Manželé mohou získat tisíce dolarů od svých „uvězněných“ manželek výměnou za židovský rozvod.[35]

Islám stojí uprostřed mezi křesťanstvím a židovstvím, co se týká rozvodu. Manželství v islámu je posvěcený svazek, který by neměl být zrušen, pokud k tomu nejsou pádné důvody. Páry jsou nabádány, aby vyzkoušely všechny

možnosti nápravy, jakmile je jejich manželství ohroženo.

K rozvodu se má přistoupit teprve v okamžiku, kdy není jiné východisko. Stručně řečeno, islám uznává rozvod, ale všemi prostředky od něj odrazuje. Soustřeďme se nejprve na hledisko uznání rozvodu. Islám uznává právo obou partnerů ukončit manželský svazek.

Islám dává manželovi právo rozvodu („taláq"). Na rozdíl od židovství islám dává manželce právo nechat se rozvést způsobem nazývaným „chul".[36] Jestliže manžel zruší manželský svazek tím, že se rozvede se svou manželkou, nemůže získat zpět svatební dary, které manželce dal. Korán jasně zakazuje manželům, kteří se rozvádějí, aby si vzali zpět svatební dary bez ohledu na jejich cenu nebo hodnotu:

„A jestliže chcete vyměnit jednu manželku za jinou a dali jste jedné z nich qintár, *pak od ní neberte při rozvodu nic. Což snad byste to chtěli vzít, dopouštějíce se tak nečestnosti a hříchu zjevného?"* **(Korán 4:20)**

V případě, že chce manželství ukončit manželka, může vrátit svatební dary svému manželovi. Vrácení svatebních darů v tomto případě je považováno za spravedlivou kompenzaci manželovi, který chce s manželkou zůstat, zatímco ona zvolila odchod. Korán učí muslimy (muže), aby si nebrali zpět dary, které dali svým manželkám, kromě případu, kdy chce manželství ukončit manželka:

„... Není vám dovoleno vzít nic z toho, co jste jí dali, leda že oba se obáváte, že nedodržíte omezení Bohem daná. Jestliže se obáváte, že nedodržíte omezení Bohem daná, tedy nebude pro žádného z obou vás hříchem, jestliže žena se vykoupí. Toto jsou omezení Bohem daná, nepřekračujte je!..." **(Korán 2:229)**

Jedna žena přišla za prorokem Muhammadem, protože se chtěla rozvést. Řekla Prorokovi,

že nemá nic proti manželově povaze ani chování. Jejím jediným problémem bylo to, že ho skutečně nemilovala do té míry, že nebyla schopná s ním dále žít. Prorok se jí zeptal: *„Vrátila by jsi mu jeho zahradu (svatební dar, který jí dal)?“ Odpověděla: „Ano.“* Prorok pak řekl muži, aby si vzal zpět svou zahradu a aby souhlasil s rozvodem. **(podle al-Buchárího)**

V některých případech by manželka – muslimka třeba i chtěla zůstat provdaná, ale je nucená žádat o rozvod z nějakých pádných důvodů jako například: krutost manžela, bezdůvodné opuštění manželky, manžel neplnící manželské povinnosti atd. V těchto případech manželství rozvede islámský soud.[37]

Stručně řečeno, islám poskytl muslimkám jedinečná práva: může ukončit manželství („chul“) a může podat žádost o rozvod u soudu. Manželka – muslimka nikdy nemůže být spoutaná vzdorovitým manželem. Právě tato práva přiměla židovské ženy, které žily v raných islámských společnostech sedmého století křesťanského letopočtu, obracet se na islámské soudy, aby získaly od svých židovských manželů propouštěcí listiny. Rabíni prohlašovali tyto listiny za neplatné. Aby zrušili tuto praxi, dali rabíni židovským ženám nová práva a privilegia ve snaze oslabit lákavost islámských soudů. Židovským ženám žijícím v křesťanských zemích nebyla poskytnuta podobná privilegia, neboť římský zákon o rozvodu uplatňovaný na těchto územích nebyl o nic přitažlivější než židovský zákon.[38] Zaměřme teď naši pozornost na to, jak islám odrazuje muslimy od rozvodu. Prorok islámu řekl věřícím, že: *„Ze všech povolených činů je rozvod tím nejodpornějším v očích Boha.“* **(podle Abú Dáwúda)**

Žádný muslim by se neměl rozvést se svou manželkou jen proto, že se mu znelíbí. Korán nabádá muslimy, aby se chovali ke svým man-

želkám laskavě i v případech, kdy k nim chovají jen vlažné city nebo pocity odporu:

„… A zacházejte s nimi podle zvyklostí uznaných! Jestliže k nim cítíte odpor, je možné, že cítíte odpor k něčemu, do čeho Bůh vložil velké dobro.“ **(Korán 4:19)**

Prorok Muhammad je učil podobně:

„Věřící muž nesmí nenávidět věřící ženu. Jestliže se mu na ní něco nelíbí, bude se mu na ní líbit něco jiného.“ **(podle Muslima)**

Prorok také zdůrazňoval, že nejlepšími muslimy jsou ti, kteří se nejlépe chovají ke svým manželkám:

„Věřící, kteří prokazují nejlepší víru, jsou ti, kteří mají nejlepší charakter, a ti nejlepší z vás jsou ti, kteří se nejlépe chovají ke svým manželkám.“ **(podle Tirmídhího)**

Islám je však praktické náboženství a jako takové uznává, že nastávají okolnosti, kdy se manželství ocitá na pokraji zhroucení. V takových případech není pouhé nabádání k laskavosti nebo sebekontrole schůdným řešením. Co tedy v takových případech dělat, aby se manželství zachránilo? Korán nabízí některé praktické rady pro manžele (manžela či manželku), jejichž partner (manželka či manžel) je provinilec. Manželovi, jehož manželka ohrožuje svým špatným chováním manželství, dává Korán čtyři různé rady, jak je uvedeno v následujících verších:

„A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, (1) varujte a (2) vykažte jim místa na spaní a (3) bijte je! Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je Vznešený, Veliký. (4) A obáváte-li se rozvratu mezi oběma, povolejte rozhodčího z jeho rodiny a rozhodčího z její rodiny. A přejí-li si oba manželé usmíření, Bůh mezi nimi zařídí shodu…“ **(Korán 4:34–35)**

Nejprve mají být vyzkoušeny první tři možnosti. Jestliže nepomohou, měla by se vyhledat

pomoc rodin obou manželů. Je třeba poznamenat, na základě výše uvedených veršů, že bití (podle Prorokových vysvětlujících výroků spíše symbolické plácnutí) vzpurné manželky je pouze dočasným opatřením, ke kterému se přistupuje až na třetím místě v krajním případě a v naději, že by to mohlo napravit provinění manželky. Jestliže se napraví, nesmí se už manžel v žádném případě na manželku zlobit, jak je jasně řečeno ve verších. Jestliže se nenapraví, manžel stejně nesmí dále používat toto opatření a musí se vyzkoušet usmíření s pomocí rodiny jako poslední východisko.

Prorok Muhammad učil muslimské manžele, že by se měli uchylovat k těmto krokům pouze v krajním případě jako například v případě zjevného obscénního chování manželky. Ale i v těchto případech by mělo být potrestání mírné a pokud s tím manželka přestane, nesmí manžel s trestáním dále pokračovat:

„V případě, že se provinní zjevným obscénním chováním, můžete je nechat spát samotné a mírně je potrestat. Jestliže vás poslechnou, nehledejte proti nim žádné důvody zloby.“ **(podle Tirmídhího)**

Navíc Prorok islámu odsoudil jakékoli neospravedlnitelné bití. Některé muslimské manželky si mu stěžovaly, že je jejich manželé bili. Když to Prorok uslyšel, kategoricky prohlásil:

„Ti, kteří to dělají (bití svých manželek) nejsou nejlepší z vás.“ **(podle Abú Dáwúda)**

Zde je třeba vzpomenout, že Prorok také řekl:

„Ti nejlepší z vás jsou ti, kteří se nejlépe chovají ke své rodině. A já jsem ten, kdo se z vás chová nejlépe ke své rodině.“ **(podle Tirmídhího)**

Prorok poradil jedné muslimce, která se jmenovala Fátima bint Qajs, aby se neprovdala za

jednoho muže, který byl známý tím, že své manželky bil:

„Šla jsem za Prorokem a řekla jsem: Abú al-Džahm a Muʿáwija mi nabídli sňatek. Prorok odpověděl: Muʿáwija je velmi chudý a Abú al-Džahm má ve zvyku bít ženy.“ **(podle Muslima)**

Je třeba podotknout, že Talmud schvaluje bití manželky jako trest za účelem udržení disciplíny.[39] Manžel není omezen krajními případy jako například zjevným obscénním chováním. Může bít svou manželku, i když jen odmítá vykonávat domácí práce. Navíc není omezen používáním pouze mírného trestu. Má dovoleno zlomit tvrdohlavost své manželky bičováním nebo tím, že ji nechá hladovět.[40]

Pro manželku, jejíž manžel je kvůli svému špatnému chování důvodem blížícího se zhroucení manželství, má Korán následující radu:

„Jestliže se žena obává od manžela svého hrubosti či lhostejnosti, není pro ně oba hříchem, dospějí-li mezi sebou ke vzájemné dohodě, neboť dohoda je to nejlepší. …“ **(Korán 4:128)**

V tomto případě je manželce doporučeno, aby se snažila dospět k dohodě se svým manželem (s pomocí rodiny nebo bez ní). Stojí za povšimnutí, že Korán neradí manželce, aby se uchýlila ke druhým dvěma prostředkům: pohlavní zdrženlivosti a bití. Důvodem tohoto rozdílu by mohla být snaha ochránit manželku před agresivní reakcí jejího manžela, který se již před tím nechoval dobře. Taková agresivní reakce by jak manželce, tak manželství spíše uškodila, než pomohla. Někteří muslimští učenci navrhovali, že soud může uplatnit tyto prostředky proti manželovi místo manželky. To znamená, že soud nejprve tvrdošíjného manžela napomene, pak mu zakáže sdílet s manželkou lože a nakonec ho potrestá symbolickým bitím.[41]

Shrneme-li to, islám nabízí muslimským manželským párům mnohem schůdnější radu

pro záchranu jejich manželství při problémech a napětí. Jestliže jeden z partnerů ohrožuje manželský svazek, radí Korán druhému z partnerů, aby udělal vše, co se dá a co je účinné pro záchranu tohoto posvátného svazku. Pokud všechny tyto možnosti selžou, dovoluje islám partnerům, aby se v klidu a přátelsky rozešli.

11/ Matky

Starý zákon na několika místech přikazuje, aby se s rodiči jednalo laskavě a ohleduplně, a odsuzuje každého, kdo si jich neváží. Například: *„Kdo by zlořečil svému otci nebo své matce, musí zemřít. Svému otci a matce zlořečil, jeho krev padni na něho.“* **(Leviticus 20:9)**, *„Syn moudrý dělá radost otci, kdežto člověk hloupý pohrdá svou matkou.“* **(Přísloví 15:20)**

Ačkoli respektování samotného otce je na některých místech zmíněno, např. *„Syn otcovským káráním zmoudří, kdežto posměvač pohrůžky neposlouchá.“* **(Přísloví 13:1)**, samotná matka není nikdy zmíněna. Není kladen zvláštní důraz na laskavé jednání s matkou jako výraz poděkování za její velké utrpení při porodu a kojení. Kromě toho matky vůbec nedědí po svých dětech, zatímco otcové ano.[42]

Je obtížné hovořit o Novém zákonu jako o písmu, které vyzývá k respektování matky. Člověk naopak nabývá dojmu, že Nový zákon považuje laskavé jednání s matkami za překážku na cestě k Bohu. Podle Nového zákona se člověk nemůže stát dobrým křesťanem hodným stát se následovníkem Krista, pokud se nezřekne své matky. Ježíšovi jsou připisována tato slova:

„Kdo přichází ke mně a nedovede se zříci svého otce a matky, své ženy a dětí, svých bratrů a sester, ano i sám sebe, nemůže být mým učedníkem.“ **(Lukáš 14:26)**

Nový zákon dále popisuje Ježíše jako lhostejného, nebo dokonce neuctivého vůči jeho vlastní matce. Například když přišla a hledala ho, zatímco on kázal lidem, nevyšel za ní ani ven:

Tu přišla jeho matka a jeho bratři. Stáli venku a vzkázali mu, aby k nim přišel. Kolem něho seděl zástup; řekli mu: „Hle, tvoje matka a tvoji bratři jsou venku a hledají tě.“ Odpověděl jim: „Kdo je má matka a moji bratři?“ Rozhlédl se

po těch, kteří seděli v kruhu kolem něho, a řekl: „Hle, moje matka a moji bratři! Kdo činí vůli Boží, to je můj bratr, má sestra i matka.“ **(Marek 3:31–35)**

Můžeme argumentovat tím, že Ježíš se snažil dát svému obecenstvu důležitou lekci, že náboženské vazby nejsou o nic méně důležité než rodinné vazby. Mohl však své posluchače učit to samé, aniž by projevil takovou naprostou lhostejnost vůči své matce. Stejně neuctivý postoj je popsán, když odmítl podpořit prohlášení učiněné jednou ženou z obecenstva, která vyjadřovala vděčnost jeho matce za to, že ho porodila a starala se o něho:

Když toto mluvil, zvolala jedna žena ze zástupu: „Blaze té, která tě zrodila a odkojila!“ Ale on řekl: „Blaze těm, kteří slyší Boží slovo a zachovávají je.“ **(Lukáš 11:27–28)**

Jestliže se k matce v postavení Panny Marie choval takto neuctivě, jak je to popsáno v Novém zákonu, syn v postavení Ježíše Krista, tak jak by se měli chovat obyčejní křesťanští synové k obyčejné křesťanské matce?

Čest, úcta a vážnost spojená s mateřstvím v islámu nemá jinde obdoby. Korán klade význam laskavého chování k rodičům na druhé místo hned po uctívání Boha Nejvyššího:

„Pán tvůj rozhodl, abyste nikoho kromě Něho neuctívali a abyste rodičům dobré prokazovali. A jestliže jeden či oba z nich u tebe zestárnou, neříkej jim ‚Fuj!‘ a neodbývej je stroze, nýbrž mluv s nimi slovem laskavým! Skloň k nim oběma z milosrdenství křídla pokory a řekni: ‚Pane můj, smiluj se nad nimi oběma, tak jako oni mě vychovali, když jsem byl malý!‘“ **(Korán 17:23–24)**

Korán na několika dalších místech klade důraz na velkou úlohu matky při přivedení dítěte na svět a následné péči:

„A uložili jsme člověku laskavost k rodičům jeho – neb nosila jej matka jeho se samými ne-

snázemi a odstavila jej po dvou letech – řkouce: ‚Buď vděčný Mně i rodičům svým…‘“ **(Korán 31:14)**

Zvláštní místo, které patří matkám v islámu, bylo výmluvně popsáno prorokem Muhammadem:

„Jeden muž se zeptal Proroka: ‚Koho bych měl nejvíce ctít?‘ Prorok odpověděl: ‚Svoji matku.‘ ‚A koho potom?‘ zeptal se muž. Prorok odpověděl: ‚Svoji matku.‘ ‚A koho potom?‘ zeptal se muž. Prorok odpověděl: ‚Svoji matku!‘ ‚A koho potom?‘ zeptal se muž. Prorok odpověděl: ‚Svého otce.‘“ **(podle al-Buchárího a Muslima)**

Mezi několik zásad islámu, které muslimové dodnes stále dodržují, patří ohleduplnost vůči matkám. Úcta, které se těší muslimské matky od svých synů a dcer, je hodná následování. Velmi vřelé vztahy mezi muslimskými matkami a jejich dětmi a hluboká úcta, kterou chovají muslimové ke svým matkám, obvykle udivují obyvatele Západu.[43]

12/ Dědictví ženy

Jeden z nejdůležitějších rozdílů mezi Koránem a Biblí je v přístupu k tomu, jak žena dědí majetek po zesnulém příbuzném. Přístup Bible výstižně popsal rabín Epstein: *„Pokračující a nepřetržitá tradice od biblických dní nedává ženským příslušnicím domácnosti, manželce a dcerám, žádné právo na dědictví rodinného majetku. V primitivnějším modelu dědictví byly ženské příslušnice rodiny považovány za součást majetku a měly stejně daleko od právního statutu dědice jako otroci. Kdežto podle Mojžíšova zákona směly dcery dědit v případě, že nezůstal žádný mužský dědic, ale manželka nebyla uznávána za dědičku ani za těchto podmínek."*[44] Proč byly ženské příslušnice rodiny považovány za součást rodinného majetku? Rabín Epstein odpovídá takto: *„Jsou vlastněny – před svatbou otcem a po svatbě manželem."*[45]

Pravidla dědictví podle Bible jsou nastíněna v **Numeri 27:1–11**. Manželce není dán žádný podíl na manželově majetku, zatímco on je jejím prvním dědicem, dokonce před jejími syny. Dcera může dědit jen tehdy, pokud není žádný mužský dědic. Matka není vůbec dědičkou, zatímco otec ano. Vdovy a dcery, pokud zůstali mužští potomci, byly vydané na pospas mužským dědicům, aby je zajistili. Proto patřily vdovy a sirotkové ženského pohlaví mezi nejubožejší členy židovské společnosti.

Křesťanství v této praxi dlouhou dobu pokračovalo. Jak církevní, tak i civilní zákony křesťanského světa bránily dcerám mít podíl spolu se svými bratry na dědictví po otci. Kromě toho byly manželky zcela zbavené práva na dědictví. Tyto nespravedlivé zákony přežily až do konce devatenáctého století.[46]

U pohanských Arabů před příchodem islámu byla dědická práva vyhrazena pouze mužským

příbuzným. Korán zakázal všechny tyto nespravedlivé zvyky a dal všem příbuzným ženského pohlaví podíly na dědictví:

„Mužům náleží podíl z toho, co zůstavili rodiče a blízcí příbuzní, a ženám náleží podíl z toho, co zůstavili rodiče a blízcí příbuzní – ať již je toho málo, nebo mnoho – jako podíl určený." **(Korán 4:7)**

Muslimské matky, vdovy, dcery a sestry získaly dědická práva o třináct set let dříve, než Evropa uznala, že taková práva vůbec existují. Rozdělení dědictví je rozsáhlé téma s obrovským množstvím detailů **(Korán 4:7, 11, 12, 176)**. Obecným pravidlem je, že podíl ženy činí polovinu podílu muže kromě případů, kdy matka dostane stejný podíl jako otec. Pokud bychom vzali toto obecné pravidlo izolovaně od ostatních ustanovení týkajících se mužů a žen, mohlo by se zdát nespravedlivé. Abychom pochopili důvody skryté za tímto pravidlem, musíme uvážit fakt, že finanční závazky mužů v islámu daleko převyšují závazky žen (viz část *„Majetek manželky"*). Ženich musí dát své nevěstě svatební dar. Tento dar se stává jejím výlučným vlastnictvím a zůstává jí, i kdyby se později rozvedla.

Nevěsta nemá žádnou povinnost dávat dary svému ženichovi. Navíc muslimský manžel je povinen zajistit svou manželku a děti. Manželka na druhé straně není povinna mu v tomto ohledu pomáhat. Její majetek a příjem jsou pouze pro její vlastní potřebu, pokud sama dobrovolně manželovi něco z toho nenabídne. Musíme si také uvědomit, že islám důrazně prosazuje rodinný život. Velmi podporuje mladé, aby uzavírali manželství, zrazuje od rozvodu a nepovažuje celibát za ctnost. Proto ve skutečné islámské společnosti je rodinný život pravidlem a žít nezadaný je vzácná výjimka. To znamená, že téměř všechny ženy a muži ve věku vhodném pro uzavírání manželství jsou v islámské společ-

nosti zadaní. Vzhledem k těmto skutečnostem si uvědomíme, že muslimové (muži) nesou všeobecně větší finanční břímě než ženy – muslimky. Ustanovení o dědictví mají tedy vykompenzovat tuto nerovnováhu tak, aby společnost žila bez jakýchkoli bojů mezi muži a ženami nebo mezi jednotlivými třídami společnosti. Po jednoduchém porovnání práv a povinností muslimek týkajících se financí došla jedna britská muslimka k závěru, že islám je k ženám nejen spravedlivý, ale dokonce štědrý.[47]

13/ Úděl vdov

Jelikož jim Starý zákon nepřiznával žádná dědická práva, patřily vdovy k těm nejzranitelnějším z židovského obyvatelstva. Mužští příbuzní, kteří dědili veškerý majetek zesnulého manžela ženy, ji měli z tohoto majetku zaopatřit. Vdovy však neměly žádný prostředek, aby zajistily, že se jim tohoto zaopatření skutečně dostane, a žily vydané na milost jiným. Proto vdovy patřily k nejnižším třídám ve starověkém Izraeli a vdovský stav byl považován za symbol velkého ponížení **(Izajáš 54:4)**. Úděl vdovy v biblické tradici byl rozšířen dokonce ještě dále než na její vyloučení z manželova majetku. Podle knihy **Genesis 38** se musela bezdětná vdova provdat za svého švagra, i když už byl ženatý, aby zplodil potomka za svého zesnulého bratra a aby tak zajistil, že jméno jeho bratra nevymře.

„Juda tedy řekl Ónanovi: ‚Vejdi k bratrově ženě, vezmi si ji podle švagrovského práva a postarej se tak svému bratru o potomstvo.‘“ **(Genesis 38:8)**

Souhlas vdovy k tomuto sňatku nebyl vyžadován. S vdovou je zacházeno jako s částí majetku jejího zesnulého manžela, jejíž nejdůležitější funkcí je zajistit svému manželovi potomstvo. Tento biblický zákon je stále praktikován v současném Izraeli.[48] Bezdětná vdova v Izraeli je odkázána jejímu švagrovi. Jestliže je švagr příliš mladý na ženění, musí čekat, až dospěje. Pokud by švagr odmítl oženit se s ní, je volná a může se pak vdát, za koho chce. Ne zcela neobvyklým jevem v Izraeli je, že se vdovy stávají obětí vydírání ze strany svých švagrů, aby získaly svobodu.

Pohanští Arabové před příchodem islámu měli podobné praktiky. Vdova byla považována za součást manželova majetku, který dědili jeho mužští dědici, a obvykle byla provdána za nejstaršího syna zesnulého manžela od jiné man-

želky. Korán velmi zkritizoval a zakázal tento ponižující zvyk:

„A neberte si za manželky ženy, jež byly provdány za vaše otce, leda že se to stalo už v minulosti. A věru je to hanebnost zavrženíhodná a způsob hnusný!“ **(Korán 4:22)**

Na vdovy a rozvedené ženy bylo v biblické tradici pohlíženo svrchu do té míry, že kněz si nemohl vzít za ženu vdovu, rozvedenou ženu nebo prostitutku:

„Za ženu si vezme jen pannu. S vdovou nebo zapuzenou nebo zneuctěnou či s nevěstkou, se žádnou takovou se neožení. Vezme si za ženu pannu ze svého lidu, aby neznesvětil své potomstvo ve svém lidu. …“ **(Leviticus 21:13–15)**

V současném Izraeli se potomek kasty kohanim (sg. „kohen“, židovský kněz v době jeruzalémského Chrámu) nemůže oženit s rozvedenou ženou, vdovou nebo s prostitutkou.[49] Podle židovského práva je žena, která třikrát ovdověla, přičemž všichni tři manželé zemřeli přirozenou smrtí, považována za „osudnou“ a nesmí se již znovu vdát.[50] Korán na druhé straně neuznává ani kasty, ani osudné osoby. Vdovy a rozvedené ženy se mohou provdat, za koho chtějí.

Rozvod nebo vdovský stav není podle Koránu společensky stigmatizován:

„Když se rozvedete se svými ženami a přijde lhůta jejich [tři menstruační periody], pak si je buď ponechejte podle zvyklosti, anebo je propusťte podle zvyklosti, avšak nezdržujte je násilím, překračujíce tak omezení Boží. Kdo tak činí, ten sám sobě škodí. A nepokládejte znamení Boží za žert…“ **(Korán 2:231)**

„Pro ty, kdož k Bohu byli povoláni a zanechali manželky, platí, že ony mají vyčkat samy o sobě čtyři měsíce a deset dní. A když dosáhnou lhůty své, nebude pro vás hříchem, jestliže si budou počínat samy se sebou podle zvyklosti uznané…“ **(Korán 2:234)**

„Ti z vás, kteří budou ke Mně povoláni a zanechají manželky, nechť odkáží manželkám svým zaopatření na celý rok, aniž je nutí odejít z domu. Jestliže však odejdou, potom není pro vás hříchem to, co samy se sebou učiní podle zvyklostí uznaných. ...“ **(Korán 2:240)**

14/ Polygamie

Pusťme se nyní do důležité otázky polygamie. Polygamie je velmi stará praxe, kterou můžeme najít v mnoha lidských společnostech. Bible neodsoudila polygamii. Naopak Starý zákon i rabínské texty často dosvědčují legálnost polygamie. Říká se, že král Šalomoun měl 700 manželek a 300 konkubín **(1. královská 11:3)**. Také král David měl údajně mnoho manželek a konkubín **(2. Samuelova 5:13)**. Ve Starém zákonu jsou nařízení, jak má muž rozdělit majetek mezi své syny od různých manželek **(Deuteronomium)**. Jediným omezením polygamie je zákaz oženit se se sestrou manželky jako další manželkou **(Leviticus 18:18)**. Talmud doporučuje maximálně čtyři manželky.[51] Evropští židé praktikovali polygamii až do šestnáctého století. Židé z orientu běžně praktikovali polygamii, dokud nepřijeli do Izraele, kde je zakázána civilním právem. Podle náboženského práva, které má v takových případech přednost, je však povolená.[52]

A co Nový zákon? Otec Eugene Hillman ve své pozoruhodné knize „Zamyšlení o polygamii" („Polygamy Reconsidered") říká: *„Nikde v Novém zákonu není žádné přímé nařízení, že by manželství mělo být monogamní, ani žádné přímé nařízení zakazující polygamii."*[53] Navíc Ježíš nehovořil o polygamii, ačkoli byla praktikována židy v jeho společnosti. Otec Hillman zdůrazňuje skutečnost, že církev v Římě zakázala polygamii, aby vyhověla řecko-římské kultuře (která stanovovala jednu zákonnou manželku, zatímco tolerovala konkubinát a prostituci). Citoval sv. Augustina: *„Nyní opravdu v naší době a v souladu s římským zvykem již není dovoleno vzít si další manželku."*[54]

Africké církve a afričtí křesťané často připomínají svým evropským bratřím, že církevní

zákaz polygamie je kulturní tradice a není to autentické křesťanské ustanovení.

Korán také povolil polygamii, ale nikoli bez omezení:

„Bojíte-li se, že nebudete spravedliví k sirotkům… berte si za manželky ženy takové, které jsou vám příjemné, dvě, tři a čtyři; avšak bojíte-li se, že nebudete spravedliví, tedy si vezměte jen jednu…“ **(Korán 4:3)**

Korán na rozdíl od Bible omezil maximální počet manželek na čtyři pod přísnou podmínkou rovného a spravedlivého jednání s manželkami. Neměli bychom to chápat tak, že Korán nabádá věřící, aby praktikovali polygamii, nebo že polygamie je považována za ideál. Jinými slovy, Korán *„toleruje“* nebo *„povoluje“* polygamii a nic víc, ale proč? Proč je polygamie přípustná? Odpověď je jednoduchá: na určitých místech a v určitých dobách se naskytnou závažné sociální a morální důvody pro polygamii. Jak je naznačeno ve výše uvedených verších Koránu, otázka polygamie v islámu nemůže být pochopena izolovaně od povinností komunity vůči sirotkům a vdovám. Islám jako univerzální náboženství vhodné pro všechna místa a po všechny časy by nemohl ignorovat tyto závažné povinnosti.

Ve většině lidských společností ženy početně převyšují muže. Ve Spojených státech je minimálně o osm miliónů více žen než mužů. Například v Guinei je 122 žen na 100 mužů. V Tanzánii je 95,1 mužů na 100 žen.[55] Co by měla společnost dělat s takovým nevyrovnaným poměrem pohlaví? Existují různá řešení. Někdo by mohl navrhnout celibát, jiní by dali přednost zabíjení novorozených děvčat (což se opravdu děje v některých společnostech v dnešním světě!). Jiní by mohli být toho názoru, že jediným východiskem je, aby společnost tolerovala všemožné způsoby sexuální benevolence: prostituci, mimomanželský pohlavní styk, homosexualitu atd. Pro jiné

společnosti, jako například pro většinu současných afrických společností, je nejčestnějším východiskem povolení polygamních sňatků jakožto kulturně přijatelné a společensky uznávané instituce. Často dochází na Západě k nepochopení v tom, že ženy v jiných kulturách nemusejí nutně pohlížet na polygamii jako na důkaz ponížení žen. Například mnohé mladé africké nevěsty, křesťanky či muslimky anebo jiného vyznání, by daly přednost vdát se za ženatého muže, který již prokázal, že je odpovědný manžel.

Mnohé africké manželky pobízejí své manžele, aby se oženili s další ženou, aby se necítily osamocené.[56] Průzkum u více než šesti tisíc žen ve věku od 15 do 59 let provedený v druhém největším městě Nigérie ukázal, že 60 % těchto žen by potěšilo, kdyby si vzal jejich manžel další manželku. Pouze 23 % vyjádřilo hněv při pomyšlení, že by se měly dělit s jinou manželkou. V průzkumu prováděném v Keni 76 % žen vnímalo polygamii pozitivně. V průzkumu provedeném v Keni na venkově 25 z 27 žen považovalo polygamii za lepší než monogamii. Tyto ženy byly toho názoru, že polygamie může být zdařilou a užitečnou zkušeností, pokud manželky spolupracují.[57] Polygamie je ve většině afrických společností tak respektovanou institucí, že některé protestantské církve začínají být vůči ní tolerantnější. Biskup anglikánské církve v Keni prohlásil, že: *„ačkoli monogamie může být ideálem pro vyjádření lásky mezi manželem a manželkou, měla by církev uvážit, že v určitých kulturách je polygynie společensky přijatelná a že přesvědčení o tom, že polygynie je v rozporu s křesťanstvím, již není dále udržitelné.“*[58]

Po důkladném prostudování africké polygamie reverend David Gitari z anglikánské církve učinil závěr, že polygamie, pokud je praktikována ideálně, je více křesťanská než rozvod a následný nový sňatek, pokud jde o opuštěné manželky

a děti.[59] Já osobně znám několik velmi vzdělaných afrických manželek, které přestože žily mnoho let na Západě, nemají žádné námitky proti polygamii. Jedna z nich, která žije ve Spojených státech, vážně vyzývá svého manžela, aby si vzal druhou manželku, aby jí pomáhala s výchovou dětí.

Problém nevyváženého poměru pohlaví se stává skutečným problémem v době války. Kmeny původních amerických indiánů měly velmi nevyrovnaný poměr pohlaví po ztrátách z válečného období. Ženy v těchto kmenech, které měly ve skutečnosti dost vysoké postavení, přijaly polygamii jako nejlepší ochranu proti oddávání se nemravným praktikám. Evropští osadníci, aniž by nabídli jinou alternativu, odsoudili tuto indiánskou polygamii jako *„barbarskou“*.[60]

Po druhé světové válce bylo v Německu o 7 300 000 více žen než mužů (3,3 miliónu z nich byly vdovy). Bylo zde 100 mužů ve věku 20 až 30 let na 167 žen ve stejné věkové skupině.[61] Mnohé z těchto žen nepotřebovaly muže jen jako společníka, ale také jako živitele v čase nebývalé chudoby a strádání. Vojáci vítězné spojenecké armády zneužili zranitelnosti těchto žen. Mnohé mladé dívky a vdovy měly poměr s příslušníky okupačních sil. Mnoho amerických a britských vojáků platilo za své potěšení cigaretami, čokoládou a chlebem. Děti se radovaly z dárků, které tito cizinci přinesli. Jeden desetiletý chlapec, když slyšel o těchto dárcích od jiných dětí, si z celého srdce přál jednoho „Angličana“ pro svou matku, aby už nemusela hladovět.[62]

Musíme se zde zeptat svého vlastního svědomí: Co dodá ženě větší vážnosti? Uznaná a respektovaná druhá manželka jako v případě původních indiánů, anebo v podstatě prostitutka jako v případě „civilizovaných“ Spojenců? Jinými slovy, co dodá ženě větší vážnosti: příkaz Koránu nebo teologie založená na kultuře římské říše?

Je zajímavé poznamenat, že na mezinárodní konferenci mládeže, která se konala v Mnichově v roce 1948, se diskutovalo o problému velmi nevyrovnaného poměru pohlaví v Německu. Když bylo jasné, že se nedohodnou na žádném řešení, někteří účastníci navrhli polygamii. První reakcí shromáždění byla směs úleku a odporu. Ale po důkladném prostudování návrhu se účastníci shodli, že je to jediné možné řešení. Na základě toho byla polygamie zahrnuta do závěrečných doporučení této konference.[63]

V dnešním světě je více zbraní hromadného ničení než kdykoli předtím a evropské církve by mohly být dříve či později nucené přijmout polygamii jako jediné východisko. Otec Hillman si tento fakt uvědomil: *„Je dost možné, že tyto vyhlazovací techniky (nukleární, biologické, chemické…) by mohly způsobit tak drastickou nerovnost mezi pohlavími, že by se polygamie stala nutným prostředkem pro přežití… Pak zcela proti dřívějším zvykům a zákonu by se mohla dominantní přirozená a morální náklonnost vyvinout ve prospěch polygamie. Za takové situace by teologové a církevní vůdcové přispěchali s pádnými argumenty a biblickými texty, aby ospravedlnili nové pojetí manželství.“*[64]

Doposud polygamie stále představuje schůdné řešení některých společenských neduhů moderních společností. Povinnosti komunity, které Korán zmiňuje ve spojitosti s povolením polygamie, jsou v současnosti viditelnější v některých západních společnostech než v Africe. Například ve Spojených státech je v současnosti vážná krize v rozložení pohlaví v komunitě Afroameričanů. Každý dvacátý mladý Afroameričan může zemřít před dosažením věku 21 let. Hlavní příčinou úmrtí těchto mužů mezi 20 a 35 lety věku jsou vraždy.[65]

Kromě toho je mnoho mladých mužů nezaměstnaných, ve vězení nebo na drogách.[66] Násle-

dek toho je, že každá čtvrtá Afroameričanka ve věku 40 let nebyla nikdy provdaná, pro srovnání: v případě „bělošek" je to každá desátá.[67]

Navíc mnoho mladých Afroameričanek se stává svobodnými matkami před 20. rokem věku a potřebují živitele. Konečným důsledkem těchto tragických okolností je zvyšující se počet Afroameričanek provozujících tak zvané „dělení se o muže".[68]

To znamená, že mnoho těchto nešťastných svobodných Afroameričanek má poměr se ženatými muži. Manželky často nevědí o tom, že se s nimi další ženy „dělí" o manžela. Někteří pozorovatelé této krize dělení se o muže v Afroamerické komunitě důrazně doporučují konsenzuální polygamii jako dočasnou odpověď na nedostatek Afroameričanů, dokud nebudou provedeny komplexnější reformy v americké společnosti jako celku.[69]

Konsensuální polygamií mají na mysli polygamii, která je povolená komunitou a se kterou souhlasí všechny zúčastněné strany v protikladu k obvykle tajnému dělení se o muže, které ničí jak manželku, tak i komunitu všeobecně. Problém dělení se o muže v afroamerické komunitě byl tématem panelové diskuse, která se konala na Temple University ve Philadelphii 27. ledna 1993.[70] Někteří mluvčí doporučovali polygamii jako jedno z možných řešení této krize. Navrhovali také, aby nebyla polygamie zakázána zákonem a to zejména ve společnosti, která toleruje prostituci a milenky. Komentář jedné ženy z obecenstva, která řekla, že Afroameričané by se měli poučit v Africe, kde je polygamie odpovědně praktikována, sklidil nadšený potlesk.

Philip Kilbride, americký antropolog římskokatolického odkazu, ve své provokativní knize „Polygamie v naší době" („Plural Marriage For Our Time") navrhuje polygamii jako řešení některých neduhů americké společnosti všeobecně.

Tvrdí, že polygamie může v mnohých případech sloužit jako možná alternativa rozvodu, abychom předešli zničujícímu dopadu rozvodu na mnohé děti. Je toho názoru, že mnohé rozvody jsou důsledkem rozmáhajících se mimomanželských vztahů v americké společnosti. Podle Kilbridea je ukončení mimomanželského poměru polygamním manželstvím pro děti lepší než rozvod: *„Dětem by lépe posloužilo, kdyby se zvolilo rozšíření rodiny, raději než pouze odloučení a zrušení manželství.“* Dále předpokládá, že by měly z polygamie užitek také jiné skupiny: starší ženy, které čelí chronickému nedostatku mužů a Afroameričanky, které se dělí o muže.[71]

V roce 1987 se průzkum veřejného mínění provedený studentskými novinami na kalifornské univerzitě v Berkeley dotazoval studentů, jestli by souhlasili, aby měli muži zákonem povoleno mít více než jednu manželku v reakci na zaznamenaný nedostatek mužů vhodných k uzavření sňatku v Kalifornii. Téměř všichni studenti, kteří se zúčastnili průzkumu, souhlasili s touto myšlenkou. Jedna studentka dokonce prohlásila, že polygamní manželství by naplnilo její emocionální a fyzické potřeby, protože by jí dávalo více svobody než monogamní svazek.[72] V podstatě stejně argumentuje také několik zbývajících fundamentalistických mormonských žen, které stále praktikují polygamii ve Spojených státech. Myslí si, že polygamie je ideální způsob, jak může mít žena kariéru i děti, protože si manželky navzájem pomáhají s péčí o děti.[73]

Je třeba dodat, že polygamie v islámu je založena na oboustranném souhlasu. Nikdo nemůže nutit ženu, aby se provdala za ženatého muže. Kromě toho má manželka právo smluvně se dohodnout, že si její manžel nesmí vzít jinou ženu jako druhou manželku.[74] Bible, na druhé straně, se někdy uchyluje k nucené polygamii. Bezdětná vdova se musí provdat za svého švagra, i kdy-

by už byl ženatý (viz část *„Úděl vdov“*) bez ohledu na to, jestli s tím ona souhlasí **(Genesis 38:8–10)**.

Měli bychom poznamenat, že v mnohých dnešních muslimských společnostech je praktikování polygamie vzácné, protože propast v počtu mužů a žen není tak velká. Můžeme bez obav říci, že poměr polygamních manželství v muslimském světě je mnohem nižší než poměr mimomanželských vztahů na Západě. Jinými slovy, muži v dnešním muslimském světě jsou mnohem přísněji monogamní než muži v Západním světě. Billy Graham, přední křesťanský kazatel, si tuto skutečnost uvědomil: *„Křesťanství nemůže dělat kompromisy v otázce polygamie. Jestliže to křesťanství nemůže udělat, pak je to k jeho vlastní škodě. Islám povolil polygamii jako řešení společenských neduhů a do určité míry dal volnost lidské povaze, ovšem pouze v mezích přísně definovaného rámce zákona. Křesťanské země stavějí na odiv monogamii, ale ve skutečnosti praktikují polygamii. Nikdo si neuvědomuje, jakou roli hrají milenky v západní společnosti. V tomto ohledu je islám v zásadě čestné náboženství a povoluje muslimovi vzít si druhou manželku, jestliže musí, ale přísně zakazuje veškeré tajné milostné vztahy, aby ochránil morální bezúhonnost komunity...“*[75]

Je zajímavé, že mnohé nemuslimské a stejně tak i muslimské země na světě v dnešní době postavily polygamii mimo zákon. Pokud si někdo vezme druhou manželku, je to porušení zákona, i když s tím první manželka dobrovolně souhlasí. Ale podvádění manželky bez jejího vědomí nebo souhlasu je z hlediska zákona zcela legitimní! Jaká moudrost zákona se skrývá za takovým rozporem? Má zákon odměňovat podvod a trestat čestné jednání? Toto je jeden z nepochopitelných paradoxů našeho moderního *„civilizovaného“* světa.

15/ Závoj

Na závěr pojďme poněkud objasnit to, co Západ považuje za největší symbol utiskování a zotročování žen, tedy závoj nebo pokrývka hlavy. Opravdu není nic podobného závoji v židovsko-křesťanské tradici? Pojďme to uvést na pravou míru. Podle rabína dr. Menachema M. Brayera (profesor biblické literatury na Yeshiva University) a jeho knihy „Židovská žena v rabínské literatuře" („The Jewish Woman in Rabbinic Literature") bylo zvykem, že židovské ženy chodily na veřejnost s pokrývkou hlavy, která někdy zakrývala dokonce i celý obličej kromě jednoho oka, které zůstávalo odkryté.[76] Cituje některé rabíny starověku, kteří říkali: *„To není jako dcery Izraele, aby chodily ven nezahalené"* a *„Nechť je prokletý muž, který dovolí, aby byly vidět vlasy jeho manželky… žena, která ukazuje své vlasy pro ozdobu, přináší chudobu"*. Rabínský zákon zakazuje recitování požehnání nebo modliteb v přítomnosti nezahalené vdané ženy, protože odhalené vlasy ženy jsou považovány za *„nahotu"*.[77]

Dr. Brayer dále uvádí, že: *„Jestliže neměla žena v tanaitském období zahalenou hlavu, bylo to považováno za urážku její cudnosti. Když neměla zahalenou hlavu, mohla dostat za tento přestupek pokutu čtyři sta zuzim* (sg. „zuz", židovská mince)*."* Dr. Brayer také vysvětluje, že ne vždy byl závoj židovské ženy považován za znak počestnosti. Někdy závoj symbolizoval spíše výjimečnost a luxus než cudnost. Závoj zosobňoval důstojnost a nadřazenost urozených žen. Představoval také nedostupnost ženy jakožto posvěceného majetku manžela.[78]

Závoj ukazoval sebeúctu ženy a její sociální postavení. Ženy nižších tříd často nosily závoj, aby vyvolaly dojem vyššího postavení. Kvůli tomu, že byl závoj znakem urozenosti, nesměly

si prostitutky ve staré židovské společnosti zakrývat vlasy. Prostitutky však často nosily určitý druh šátku, aby vypadaly počestně.[79] Židovské ženy v Evropě nosily závoje až do devatenáctého století, kdy se jejich život více smísil s okolní sekulární kulturou. Vnější tlaky evropského života devatenáctého století donutily mnohé z nich, aby chodily nezahalené. Pro některé židovské ženy bylo pohodlnější vyměnit tradiční závoj za paruku jakožto jiný způsob zahalování vlasů. Dnes si nejzbožnější židovské ženy zahalují vlasy pouze v synagoze.[80] Některé z nich, jako například příslušnice chasidské sekty, stále používají paruku.[81] A co křesťanská tradice? Je známo, že katolické jeptišky si zakrývají hlavu již stovky let, ale to není vše. Sv. Pavel v Novém zákonu učinil několik velmi zajímavých prohlášení týkajících se závoje:

„Rád bych, abyste si uvědomili, že hlavou každého muže je Kristus, hlavou ženy muž a hlavou Krista je Bůh. Každý muž, který se modlí nebo prorocky mluví s pokrytou hlavou, zneuctívá toho, kdo je mu hlavou, a každá žena, která se modlí nebo prorocky mluví s nezahalenou hlavou, zneuctívá toho, kdo je jí hlavou; je to jedno a totéž, jako kdyby byla ostříhaná. Jestliže si žena nezahaluje hlavu, ať se už také ostříhá. Je-li však pro ženu potupné dát se ostříhat nebo oholit, ať se zahaluje. Muž si nemá zahalovat hlavu, protože je obrazem a odleskem slávy Boží, kdežto žena je odleskem slávy mužovy. Vždyť muž není z ženy, nýbrž žena z muže. Muž přece nebyl stvořen pro ženu, ale žena pro muže. Proto má žena mít na hlavě znamení moci kvůli andělům." **(1. Korintským 11:3–10)**

Sv. Pavel odůvodňuje zahalování žen tak, že reprezentuje znak autority muže, který je obrazem a odleskem slávy Boží, nad ženou, která byla stvořena z muže a pro něho. Sv. Tertullian ve svém slavném pojednání „O zahalování pa-

nen“ napsal: *„Mladé ženy, noste své závoje venku na ulici, stejně tak byste je měly nosit v kostele, noste je, když jste mezi cizími lidmi, pak je noste mezi svými bratřími…“* V kanonickém právu dnešní katolické církve je ustanovení, podle kterého musí mít ženy zakrytou hlavu v kostele.[82] Některé křesťanské denominace, jako jsou například Amišové a Mennonité, zahalují své ženy dodnes. Důvodem zahalování podle církevních vůdců je to, že *„pokrývka hlavy je symbolem podřízenosti žen muži a Bohu“*, což má stejnou logiku jako ta, kterou uvedl sv. Pavel v Novém zákonu.[83] Z toho, co bylo uvedeno výše, je zřejmé, že islám zahalování nevymyslel. Islám ho však skutečně podporoval. Korán nabádá věřící muže a ženy, aby klopili svůj zrak a střežili svou počestnost, a nabádá věřící ženy, aby spustily závoje z hlavy tak, aby zakrývaly krk a poprsí:

„Řekni věřícím, aby cudně klopili zrak a střežili svá pohlaví… A řekni věřícím ženám, aby cudně klopily zrak a střežily svá pohlaví a nedávaly na odiv své ozdoby kromě těch, jež jsou viditelné. A nechť spustí závoje své na ňadra svá…“ **(Korán 24:30,31)**

Korán dost jasně říká, že závoj je nezbytný pro uchování počestnosti, ale proč je počestnost důležitá? Korán o tom hovoří jasně:

„Proroku, řekni manželkám svým, dcerám svým i věřícím ženám, aby přitahovaly k sobě své závoje! A toto bude nejvhodnější k tomu, aby byly poznány a nebyly uráženy. …“ **(Korán 33:59)**

To je to celé, počestnost je přikázána, aby chránila ženy před urážením, neboli počestnost je prostě ochrana. Jediným důvodem závoje v islámu je tedy ochrana. Islámský závoj, na rozdíl od závoje v křesťanské tradici, není znakem mužské autority nad ženami, ani znakem podřízenosti žen mužům. Islámský závoj, na rozdíl od závoje v židovské tradici, není znakem luxu-

su nebo výjimečnosti urozených vdaných žen. Islámský závoj je pouze znakem počestnosti a jeho účelem je ženy chránit, všechny ženy. Podle islámské filozofie je vždy lepší být v bezpečí než litovat. Ve skutečnosti se Korán tolik stará o ochranu ženského těla a reputace ženy, že člověk, který se odváží nepravdivě obvinit ženu z nemravnosti, bude přísně potrestán:

„Ty, kdo vrhají podezření na počestné ženy a pak nepřivedou čtyři svědky, zbičujte osmdesáti ranami a nepřijímejte od nich již nikdy žádné svědectví, neboť to jsou hanebníci." **(Korán 24:4)**

Srovnejte tento přísný přístup Koránu s nesmírně laxním trestem za znásilnění podle Bible: *„Když najde muž dívku, pannu, která není zasnoubena, a chytí ji, bude s ní ležet a budou přistiženi, muž, který s ní ležel, dá otci té dívky padesát* šekelů *stříbra. Stane se jeho ženou, protože ji ponížil. Po celý svůj život ji nesmí propustit."* **(Deuteronomium 22:28–29)**

Musíme si zde klást jednoduchou otázku: kdo je ve skutečnosti potrestán? Muž, který jen zaplatil pokutu za znásilnění, nebo dívka, která je nucena provdat se za muže, který ji znásilnil, a žít s ním, dokud nezemře? Také by měla být položena tato otázka: co zaručí ženám lepší ochranu – přísný přístup Koránu nebo laxní přístup Bible?

Někteří lidé, zejména na Západě, mívají tendenci zcela zesměšňovat tvrzení o počestnosti pro ochranu. Argumentují tím, že nejlepší ochranou je šíření vzdělání, civilizované chování a zdrženlivost. Odpověděli bychom:

Ano, ale není to dostačující. Jestliže je „civilizace" dostatečnou ochranou, tak proč se ženy v Severní Americe neodváží jít samotné v tmavé ulici – nebo dokonce přes prázdné parkoviště? Jestliže je řešením vzdělání, tak proč taková uznávaná univerzita, jakou je Queen's, nabízí

službu „doprovázení domů“ zejména pro studentky na koleji?

Jestliže je odpovědí zdrženlivost, tak proč média denně oznamují případy sexuálního obtěžování na pracovišti? Vzorek osob obviněných ze sexuálního obtěžování za posledních několik let zahrnuje: námořní důstojníky, manažery, univerzitní profesory, senátory, soudce nejvyššího soudu a prezidenta Spojených států!

Nemohl jsem věřit vlastním očím, když jsem četl následující statistiku uvedenou v brožuře vydávané děkanem pro ženské záležitosti univerzity Queen‘s:

- V Kanadě je každých 6 minut sexuálně napadena jedna žena,
- 1 ze 3 žen v Kanadě bude sexuálně napadena někdy v průběhu svého života,
- 1 ze 4 žen je vystavena nebezpečí znásilnění nebo pokusu o znásilnění během svého života,
- 1 z 8 žen bude sexuálně napadena ještě v průběhu docházky na střední školu nebo univerzitu,
- podle jedné studie 60 % kanadských mužů ve věku vysokoškoláků uvedlo, že by se dopustili sexuálního napadení, kdyby si byli jistí, že nebudou dopadeni.

Něco je úplně špatně ve společnosti, ve které žijeme. Je nezbytně nutná radikální změna způsobu života a kultury společnosti. Kultura počestnosti je velmi potřebná, počestnosti v oblékání, mluvě a způsobech mužů i žen. V opačném případě se bude tato smutná statistika ještě den ze dne zhoršovat a bohužel jedině ženy za to zaplatí. V podstatě trpíme všichni, ale jak řekl Ch. Džibrán: *„...protože člověk, který rány dostává, není jako ten, kdo je počítá.“*[84] Proto společnost, jako je ta francouzská, která vyhání

mladé ženy ze škol kvůli jejich počestnému oblečení, v konečném důsledku jednoduše škodí sama sobě.

Jedna z velkých ironií našeho dnešního světa je, že ten samý šátek ctěný jakožto znak „svatosti“, pokud je nošen jako důkaz autority mužů katolickými jeptiškami, je zatracovaný jakožto znak „útisku“, pokud je nošen muslimkami kvůli ochraně.

16/ Epilog

Jedna otázka, kterou měli všichni nemuslimové, kteří četli dřívější verzi této studie, společnou, byla tato: Dostává se muslimkám v dnešním islámském světě takového vznešeného zacházení, které je zde popsáno? Odpověď bohužel zní: Ne. Jelikož je tato otázka nevyhnutelná v jakékoli diskusi týkající se postavení žen v islámu, musíme odpověď rozpracovat, abychom čtenáři podali úplný obrázek.

Nejprve musíme vysvětlit, že kvůli obrovským rozdílům mezi islámskými společnostmi je většina zobecnění příliš zjednodušující. V dnešním islámském světě existuje široké spektrum přístupů k ženám. Tyto přístupy se liší společnost od společnosti a v rámci každé jednotlivé společnosti. Můžeme však rozlišit některé obecné trendy. Téměř všechny islámské společnosti se do jisté míry odklonily od ideálů islámu, co se postavení žen týká. Tento odklon byl většinou jedním ze dvou opačných směrů. První směr je konzervativnější, restriktivnější a více orientovaný na tradici, zatímco druhý je liberálnější a orientovaný na Západ.

Společnosti, které odbočily prvním směrem, jednají se ženami podle zvyků a tradic zděděných po svých předcích. Tyto tradice obvykle upírají ženám mnohá práva, která jim dal islám. Kromě toho je se ženami jednáno podle standardů, které se velmi liší od standardů uplatňovaných vůči mužům. Tato diskriminace proniká do života jakékoli ženy: při narození je uvítána s menší radostí než chlapec, je méně pravděpodobné, že půjde do školy, může jí být odepřen podíl na rodinném dědictví, je pod neustálým dohledem, aby se nechovala nemravně, zatímco nemravné činy jejího bratra jsou tolerovány, může být dokonce zabita za to, co mužští členové její rodiny obvykle dělají a chlubí se tím, má

velmi malé slovo v rodinných záležitostech nebo zájmech komunity, nemusí mít úplnou kontrolu nad svým majetkem a svatebními dary, nakonec jako matka by dala přednost rodit chlapce, aby dosáhla vyššího postavení ve své komunitě.

Na druhé straně jsou islámské společnosti (nebo určité třídy v rámci některých společností), kterých se zmocnila západní kultura a způsob života. Tyto společnosti obvykle bezmyšlenkovitě imitují cokoli, co se k nim dostane ze Západu, a obvykle to dopadne tak, že přijmou ty nejhorší plody západní civilizace. V těchto společnostech je nejvyšším zájmem v životě typické „moderní" ženy vylepšování její fyzické krásy. Proto je často posedlá tvarem svého těla, velikostí a váhou. Má tendenci starat se více o své tělo než o svou mysl a více o své půvaby než o svůj intelekt. Její schopnost okouzlit, být přitažlivá a vzrušující je ve společnosti více ceněna než její úspěchy ve vzdělání, intelektuální aktivity a sociální práce. Neočekává se, že člověk najde výtisk Koránu v její kabelce, protože je plná kosmetiky, která ji doprovází, kamkoli jde. Její duchovnost nemá místo ve společnosti soustředěné na její přitažlivost. Proto by strávila celý život usilováním spíše o realizaci své ženskosti než naplněním své lidskosti.

Proč se islámské společnosti odklonily od ideálů islámu? Neexistuje jednoduchá odpověď. Pronikavé vysvětlení důvodů, proč se muslimové nedrželi vedení Koránu ohledně žen, by bylo nad rámec této studie. Je však třeba vysvětlit, že islámské společnosti se odklonily od islámských zásad v tolika aspektech života již dávno. Mezi tím, v co by muslimové měli věřit, a tím, co skutečně praktikují, je veliká propast. Tato propast není novým jevem.

Byla zde po staletí a den po dni se zvětšovala. Tato stále se rozšiřující propast měla katastrofické následky na islámský svět, které se proje-

vily téměř ve všech aspektech života: politická tyranie a roztříštěnost, ekonomická zaostalost, sociální nespravedlnost, vědecký bankrot, intelektuální stagnace atd. Neislámské postavení žen v dnešním islámském světě je pouhým příznakem vážnější choroby. Jakákoli reforma současného postavení muslimek nemůže být úspěšná, nebude-li doprovázena komplexnějšími reformami celého způsobu života islámských společností. Islámský svět potřebuje obrození, které ho přivede blíže k ideálům islámu a ne dále od nich. Shrneme-li to, představa o tom, že muslimky mají dnes takové ubohé postavení kvůli islámu, je naprosto mylná. Problémy muslimů všeobecně nejsou způsobené přílišným lpěním na islámu, naopak jsou vyvrcholením dlouhého a hlubokého odloučení se od něho.

Musíme také znovu zdůraznit, že cílem této srovnávací studie v žádném případě není hanobení židovství nebo křesťanství. Pozice žen v židovsko-křesťanské tradici se může zdát hrozivá bráno našimi měřítky konce dvacátého století. Musíme na ni pohlížet podle náležitého historického kontextu. Jinými slovy, jakékoli objektivní hodnocení pozice žen v židovsko-křesťanské tradici musí brát v úvahu historické okolnosti, ve kterých se tato tradice rozvinula. Není pochyb, že názory rabínů a církevních otců ohledně žen byly ovlivněné obecně přijímanými postoji vůči ženám v jejich společnostech. Samotná Bible byla sepsána různými autory v různých dobách. Tito autoři nemohli být imunní vůči hodnotám a způsobu života lidí kolem sebe. Například zákony o cizoložství Starého zákonu jsou tak silně zaměřené proti ženám, že odporují racionálnímu vysvětlení naší mentalitou.

Když však zvážíme skutečnost, že rané židovské kmeny byly posedlé svou genetickou homogenitou a velmi usilovaly o to, aby se vymezily vůči okolním kmenům, a že jedině cizoložství

vdaných žen těchto kmenů mohlo ohrozit tyto vážené aspirace, měli bychom pak být schopni pochopit důvody této zaujatosti, ale nemusíme s nimi nutně sympatizovat. Také útoky církevních otců vůči ženám by neměly být odtržené od kontextu k ženám nepřátelské řecko-římské kultury, ve které žili. Nebylo by spravedlivé hodnotit židovsko-křesťanský odkaz bez zvážení relevantního historického kontextu.

Ve skutečnosti je náležité pochopení židovsko-křesťanského historického kontextu také zásadní pro pochopení významu přínosu islámu světovým dějinám a lidské civilizaci. Židovsko-křesťanská tradice byla ovlivněná a utvářená prostředím, podmínkami a kulturami, ve kterých existovala. Do sedmého století křesťanského letopočtu tento vliv pokroutil původní božské poselství vyjevené Mojžíšovi a Ježíšovi až k nepoznání. Ubohé postavení žen v židovsko-křesťanském světě v sedmém století je pouze jedním názorným příkladem. Proto bylo třeba nového božského poselství, které by přivedlo lidstvo zpět na správnou cestu. Korán popsal poslání nového Posla jako osvobození židů a křesťanů od těžkých břemen, která na nich spočívala: *„... a těm, kdož následují posla, proroka neučeného, jehož naleznou označeného jim v Tóře a Evangeliu a který jim přikazuje vhodné a zakazuje zavrženíhodné, který jim dovoluje pokrmy výtečné a zakazuje jim škodlivé a snímá z nich tíživé povinnosti a pouta, jež je tíží....“* **(Korán 7:157)**

Proto by na islám nemělo být pohlíženo jako na tradici soupeřící s židovstvím a křesťanstvím. Musí být na něj pohlíženo jako na dovršení, dokončení a dovedení k dokonalosti božského poselství, které bylo zjeveno před ním.

Závěrem této studie bych rád nabídl následující radu celosvětové muslimské komunitě. Tolika muslimkám byla upírána jejich základní

islámská práva po tak dlouhou dobu. Chyby minulosti musí být napraveny. Udělat to není laskavost, ale povinnost ležící na všech muslimech. Celosvětová muslimská komunita musí vydat chartu práv muslimek založenou na příkazech Koránu a učení Proroka islámu. Tato charta musí dát muslimkám všechna práva, která jim byla dána Stvořitelem. Pak musí být využity veškeré prostředky, aby se zajistila řádná realizace této charty. Tato charta již měla vzniknout dávno, ale lepší je pozdě než nikdy. Jestliže muslimové na celém světě nezaručí plná islámská práva svým matkám, manželkám, sestrám a dcerám, kdo jiný jim je zaručí?

Musíme mít také odvahu postavit se své minulosti a odmítnout nepochybné tradice a zvyky našich předků, pokud jsou v rozporu se zásadami islámu. Nekritizoval snad přísně Korán pohanské Araby za to, že slepě následují tradice svých předků? Na druhé straně si musíme vypracovat kritický postoj ke všemu, co se k nám dostává ze Západu nebo jiných kultur. Vzájemné působení a učení se od jiných kultur je cennou zkušeností. Korán výstižně popsal toto vzájemné působení za jeden z důvodů stvoření: *„Lidé, věru jsme vás stvořili z muže a ženy a učinili jsme z vás národy a kmeny, abyste se vzájemně poznali.“* **(Korán 49:13)**

Není však třeba říkat, že slepé imitování jiných je jasnou známkou naprostého nedostatku sebeúcty.

Tato poslední slova jsou věnována nemuslimským čtenářům, židům, křesťanům nebo jiným. Je zarážející, že náboženství, které udělalo zásadní převrat v postavení žen, je označeno a znevažováno jako represivní vůči ženám. Toto pojetí islámu je jedním z nejrozšířenějších mýtů našeho současného světa. Tento mýtus je udržován neustálou záplavou senzačních knih, článků, mediálních obrazů a filmů Hollywoodu. Nevy-

hnutelným výsledkem těchto neustálých zavádějících obrazů je naprosté nepochopení a strach z čehokoli, co je spojené s islámem. Tento negativní portrét islámu ve světových médiích musí skončit, máme-li žít ve světě bez jakýchkoli stop po diskriminaci, předsudcích a nepochopení. Nemuslimové by si měli uvědomit existenci velké propasti mezi islámskou vírou a praxí a prosté skutečnosti, že činy muslimů nemusí nutně reprezentovat islám. Označení postavení žen v dnešním islámském světě za *„islámské“* je stejně daleko od pravdy jako označení postavení žen v současném západním světě za *„židovsko-křesťanské“*. S tímto vědomím by měli muslimové a nemuslimové zahájit proces komunikace a dialogu, aby odstranili veškeré mylné představy, podezření a obavy. Mírumilovná budoucnost lidské rodiny vyžaduje takový dialog.

Na islám by mělo být pohlíženo jako na náboženství, které nesmírně zlepšilo postavení žen a dalo jim mnohá práva, která jim moderní svět přiznal teprve v 20. století. Islám má dnešním ženám stále co nabídnout: důstojnost, respekt a ochranu ve všech ohledech a ve všech stádiích jejich života od narození až po smrt, a kromě toho také uznání, rovnováhu a prostředky pro naplnění jejich duchovních, intelektuálních, fyzických a citových potřeb. Není divu, že většina těch, kdo se chtějí stát muslimy například v Británii, jsou ženy. Ve Spojených státech islámské konvertitky převyšují početně muže v poměru 4 ku 1.[85]

Islám má mnoho co nabídnout našemu světu, který velmi potřebuje morální vedení. Velvyslanec Herman Eilts, v prohlášení před komisí pro zahraniční věci Sněmovny reprezentantů Kongresu Spojených států dne 24. června 1985, řekl: *„Muslimská komunita v dnešním světě se blíží jedné miliardě. To je působivé číslo. Ale stejně působivé je podle mého to, že islám je dnes*

nejrychleji rostoucím monoteistickým náboženstvím. To je něco, s čím musíme počítat. Něco je na islámu správné. Přitahuje takové velké množství lidí.“ Ano, něco je na islámu správné a nastal čas to zjistit. Doufám, že tato studie je krokem tímto směrem.

Poznámky

1. The Globe and Mail, 4. října 1994
2. Leonard J. Swidler, Women in Judaism: the Status of Women in Formative Judaism (Metuchen, N.J: Scarecrow Press, 1976), s. 115.
3. Thena Kendath, „Memories of an Orthodox youth“ in Susannah Heschel, ed. On being a Jewish Feminist (New York: Schocken Books, 1983), s. 96–97.
4. Swidler, op. cit., s. 80–81.
5. Rosemary R. Ruether, „Christianity“, in Arvind Sharma, ed., Women in World Religions (Albany: State University of New York Press, 1987), s. 209.
6. Všechny výroky předních svatých viz: Karen Armstrong, The Gospel According to Woman (London: Elm Tree Books, 1986), s. 52–62. Viz také: Nancy van Vuuren, The Subversion of Women as Practiced by Churches, Witch-Hunters, and Other Sexists (Philadelphia: Westminister Press), s. 28–30.
7. Swidler, op. cit., s. 140.
8. Denise L. Carmody, „Judaism“, in Arvind Sharma, ed., op. cit., s. 197.
9. Swidler, op. cit., s. 137.
10. Ibid., s. 138.
11. Sally Priesand, Judaism and the New Woman (New York: Behrman House, Inc., 1975) s. 24.
12. Swidler, op. cit., s. 115.
13. Lesley Hazleton, Israeli Women The Reality Behind the Myths (New York: Simon and Schuster, 1977) s. 41.
14. Gage, op. cit. s. 142.
15. Jeffrey H. Togay, „Adultery,“ Encyclopaedia Judaica, Vol. II, col. 313. Viz také: Judith Plaskow, Standing Again at Sinai: Judaism from a Feminist Perspective (New York: Harper & Row Publishers, 1990), s. 170–177.
16. Hazleton, op. cit., s. 41–42.
17. Swidler, op. cit., s. 141.
18. Matilda J. Gage, Woman, Church, and State (New York: Truth Seeker Company, 1893) s. 141.
19. Louis M. Epstein, The Jewish Marriage Contract (New York: Arno Press, 1973) s. 149.
20. Swidler, op. cit., s. 142.
21. Epstein, op. cit., s. 164–165.
22. Ibid., pp. 112–113. See also Priesand, op. cit., s. 15.
23. James A. Brundage, Law, Sex, and Christian Society in Medieval Europe (Chicago: University of Chicago Press, 1987) s. 88.
24. Ibid., s. 480.
25. R. Thompson, Women in Stuart England and America (London: Routledge & Kegan Paul, 1974) s. 162.

26. Mary Murray, The Law of the Father (London: Routledge, 1995) s. 67.
27. Gage, op. cit., s. 143.
28. For example, see Jeffrey Lang, Struggling to Surrender, (Beltsville, MD: Amana Publications, 1994) s. 167.
29. Elsayyed Sabiq, Fiqh al Sunnah (Cairo: Darul Fatah lile'lam Al-Arabi, 11. vydání, 1994), vol. 2, s. 218–229.
30. Abdel-Haleem Abu Shuqqa, Tahreer al Mar'aa fi Asr al Risala (Kuwait: Dar al Qalam, 1990) s. 109–112.
31. Leila Badawi, „Islam", in Jean Holm and John Bowker, ed., Women in Religion (London: Pinter Publishers, 1994) s. 102.
32. Amir H. Siddiqi, Studies in Islamic History (Karachi: Jamiyatul Falah Publications, 3. vydání, 1967) s. 138.
33. Epstein, op. cit., s. 196.
34. Swidler, op. cit., s. 162–163.
35. The Toronto Star, 8. dubna 1995.
36. Sabiq, op. cit., s. 318–329. Viz také: Muhammad al Ghazali, Qadaya al Mar'aa bin al Taqaleed al Rakida wal Wafida (Cairo: Dar al Shorooq, 4. vydání, 1992) s. 178–180.
37. Ibid., s. 313–318.
38. David W. Amram, The Jewish Law of Divorce According to Bible and Talmud (Philadelphia: Edward Stern & CO., Inc., 1896) s. 125–126.
39. Epstein, op. cit., s. 219.
40. Ibid, s. 156–157.
41. Muhammad Abu Zahra, Usbu al Fiqh al Islami (Cairo: al Majlis al A'la li Ri'ayat al Funun, 1963) s. 66.
42. Epstein, op. cit., s. 122.
43. Armstrong, op. cit., s. 8.
44. Epstein, op. cit., s. 175.
45. Ibid., s. 121.
46. Gage, op. cit., s. 142.
47. B. Aisha Lemu and Fatima Heeren, Woman in Islam (London: Islamic Foundation, 1978) s. 23.
48. Hazleton, op. cit., s. 45–46.
49. Ibid., s. 47.
50. Ibid., s. 49.
51. Swidler, op. cit., s. 144–148.
52. Hazleton, op. cit., s. 44–45.
53. Eugene Hillman, Polygamy Reconsidered: African Plural Marriage and the Christian Churches (New York: Orbis Books, 1975) s. 140.
54. Ibid., s. 17.
55. Ibid., s. 88–93.
56. Ibid., s. 92–97.
57. Philip L. Kilbride, Plural Marriage For Our Times (Westport, Conn.: Bergin & Garvey, 1994) s. 108–109.
58. The Weekly Review, 1. srpna 1987.
59. Kilbride, op. cit., s. 126.

60. John D'Emilio and Estelle B. Freedman, Intimate Matters: A history of Sexuality in America (New York: Harper & Row Publishers, 1988) s. 87.
61. Ute Frevert, Women in German History: from Bourgeois Emancipation to Sexual Liberation (New York: Berg Publishers, 1988) s. 263–264.
62. Ibid., s. 257–258.
63. Sabiq, op. cit., s. 191.
64. Hillman, op. cit., s. 12.
65. Nathan Hare and Julie Hare, ed., Crisis in Black Sexual Politics (San Francisco: Black Think Tank, 1989) s. 25.
66. Ibid., s. 26.
67. Kilbride, op. cit., s. 94.
68. Ibid., s. 95.
69. Ibid.
70. Ibid., s. 95–99.
71. Ibid., s. 118.
72. Lang, op. cit., s. 172.
73. Kilbride, op. cit., s. 72–73.
74. Sabiq, op. cit., s. 187–188.
75. Abdul Rahman Doi, Woman in Shari'ah (London: Ta-Ha Publishers, 1994) s. 76.
76. Menachem M. Brayer, The Jewish Woman in Rabbinic Literature: A Psychosocial Perspective (Hoboken, N.J: Ktav Publishing House, 1986) s. 239.
77. Ibid., s. 316–317. Viz také: Swidler, op. cit., s. 121–123.
78. Ibid., s. 139.
79. Susan W. Schneider, Jewish and Female (New York: Simon & Schuster, 1984) s. 237.
80. Ibid., s. 238–239.
81. Alexandra Wright, „Judaism", in Holm and Bowker, ed., op. cit., s. 128–129
82. Clara M. Henning, „Cannon Law and the Battle of the Sexes" in Rosemary R. Ruether, ed., Religion and Sexism: Images of Woman in the Jewish and Christian Traditions (New York: Simon and Schuster, 1974) s. 272.
83. Donald B. Kraybill, The riddle of the Amish Culture (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989) s. 56.
84. Chalíl Džibrán (Khalil Gibran), Thoughts and Meditations (New York: Bantam Books, 1960) s. 28.
85. The Times, 18. listopadu 1993.

Publikace vydané Muslimskou obcí v Praze a Islámskou nadací v Praze

1. Co jest Islám. 4. vyd. Praha, 2004. Soubor deseti letáků. ISBN 80-903196-0-2.
2. ŠEJCH IDRÍS, Dža'far: Pilíře víry. 4. vyd. Praha, 2013. 40 s. ISBN 978-80-87636-02-2.
3. Jak k tomu došlo? 1. vyd. Praha, 2003. Informativní leták.
4. PHILIPS, Bilal: Pravé náboženství. 2. vyd. Praha, 2007. 22 s. ISBN 80-903196-8-8.
5. IBRAHIM, I. A.: Stručný průvodce k porozumění islámu. 2. vyd. Praha, 2009. 58 s. ISBN 978-80-904373-4-0.
6. AL-QARADÁWÍ, Júsuf: Povolené a zakázané v islámu. 1. vyd. Praha, 2004. 254 s.
7. KOLEKTIV AUTORŮ: Lidská práva v Islámu. 1. vyd. Praha, 2006. 48 s. ISBN 80-903196-2-9.
8. KOLEKTIV AUTORŮ: Džihád. 1. vyd. Praha, 2006. 52 s. ISBN 80-903196-5-3.
9. KOLEKTIV AUTORŮ: Sunna: O chování Proroka. 1. vyd. Praha, 2006. 176 s. ISBN 80-903196-6-1.
10. JAHJÁ, Hárún: Zázraky Koránu [DVD, CD-ROM]. 1. vyd. Praha, 2009.
11. JAHJÁ, Hárún: Zázrak stvoření člověka [DVD, CD-ROM]. 1. vyd. Praha, 2009.
12. WORLD ASSEMBLY OF MUSLIM YOUTH: Co jest islám. 6. vyd. Praha, 2016. 72 s. ISBN 978-80-905731-9-2.
13. ABD AL-ÁTÍ, Hammudah: Zaostřeno na islám. Praha, 2010. 204 s. ISBN 978-80-904373-6-4.
14. ALI, Syed R.: Otázka víry. 1. vyd. Praha, 2010. 71 s. ISBN 978-80-904373-1-9.
15. ABD AL-AZÍM, Šarif PhDr.: Ženy v islámu a ženy v židovsko-křesťanské tradici – mýtus a realita. 3. vyd. Praha, 2017. 80 s. ISBN 978-80-905731-5-4.
16. ALI, Syed R.: Islám a křesťanství v Bibli. 2. vyd. 58 s. Praha, 2017. ISBN 978-80-905731-4-7.
17. BIN JUMAIL ZAYNU, M.: Poznej svou víru z Koránu a sunny Prorokovy. 1. vyd. Praha, 2011. 37 s.
18. FLOOD, Donald.: Jak nejlépe žít a zemřít. 1. vyd. Praha, 2011. 31 s.
19. AL-KHADHMI, Ahmad: Tadžwíd. 1. vyd. Praha, 2011.
20. Islám stručně [DVD]. 1. vyd. Praha, 2011. České titulky.
21. JAHJÁ, Hárún: Kolaps Darwinismu a pravda o stvoření [DVD]. 1. vyd. Praha, 2011.
22. ALI, Syed R.: Islám a muslimové. 2. vyd. Praha, 2015. 47 s. ISBN 978-80-905731-3-0.
23. PHILIPS, Bilal: Tauhíd: Islámský koncept Boha. 1. vyd. Praha, 2012. 145 s. ISBN 978-80-904373-3-3.
24. SHEHADEH, Samer: Kdo je Alláh. 2. vyd. Praha, 2014. 21 s. ISBN 978-80-905731-2-3.
25. HEMAYA Ahmad M.: Islám – hluboké nahlédnutí. 1. vyd. Praha, 2012. 363 s. ISBN 978-80-904373-2-6.

26. Džihád proti terorismu [DVD]. 1. vyd. Praha, 2012. České titulky.
27. HASAN, Suhaib: Proč se modlíme? 1. vyd. Praha, 2013. 31 s. ISBN 978-80-87636-01-5.
28. MAUDOODI, Syed Abul Ala: Úvod k porozumění Koránu. 1. vyd. Praha, 2013. ISBN 978-80-87636-00-8.
29. Rodiče a jejich postavení v islámu. 1. vyd. Praha, 2013.
30. MUHAMMAD, T.: Indie a monoteismus. Sumerové, hinduismus a buddhismus z islámské perspektivy. 1. vyd. Praha, 2014. ISBN 978-80-87636-07-7.

Další informace o islámu

Muslimská obec v Praze,
Islámská nadace v Praze
Blatská 1491, 198 00 Praha 9
tel./fax: 281 918 876
e-mail: praha@muslim.cz

Informační kancelář
Muslimské obce v Praze
Opletalova 28, Praha 1
tel.: 224 240 799
e-mail: praha@muslim.cz

Muslimská obec a Islámská nadace v Brně
Vídeňská 38a, 639 00 Brno
tel.: 543 243 352, fax: 543 243 594
e-mail: brno@muslim.cz

Muslimská obec v Teplicích
U Nových Lázní 1224/10, 415 01 Teplice
tel.: 777 048 128
e-mail: teplice@muslim.cz

Muslimská obec v Hradci Králové
Drahoňovského 1175, 500 02 Hradec Králové
www.hkmuslims.com

'Abd al-'Azím, Šaríf Ph.D. – Ženy v islámu a ženy v židovsko-křesťanské tradici – mýtus a realita

3. vyd. Praha, 2017.

Anglický originál
„Women In Islam Versus Women
In The Judaeo-Christian Tradition:
The Myth & The Reality"
Přeložila: Zuzana Amrani

Vydala: Muslimská obec v Praze
Blatská 1491, Praha 9

Vyšlo v nakladatelství Muslimská obec v Praze

Tisk: Protisk České Budějovice

ISBN 978-80-905731-5-4

ISBN 978-80-905731-5-4